

Evaluatie Vogelgriep

Peter van Zanten
Annette de Boer
Alexandra Schippers
Flore van Rosmalen

December 2017

Evaluatie Vogelgriep

Inhoud	Pagina
1. Inleiding	1
1.1 Achtergrond	1
1.2 Doel van de evaluatie	1
1.3 Uitgangspunten van de evaluatie	1
1.4 Aanpak van de evaluatie	2
1.5 Opbouw van dit rapport	2
2. Reconstructie Vogelgriep (8 november 2016 – 16 mei 2017)	3
2.1 Aanloop	3
2.2 Besmetting 1: Biddinghuizen I (25–30 november)	5
2.3 Besmetting 2-3: Biddinghuizen II & III (1–12 december)	6
2.4 Besmetting 4-7: Abbega, Kamperveen, Hiaure, Boven-Leeuwen (13–21 december)	7
2.5 Besmetting 8-9: Stolwijk, Zoeterwoude (21–26 december)	9
2.6 Besmetting in Rees, Duitsland (27 december)	10
2.7 Rustige periode: één besmetting bij een zorginstelling (28 december–23 januari)	10
2.8 Laatste besmettingen: besmettingen bij hobbyhouders (19 januari-15 maart)	11
2.9 Afbouw (16 maart–19 april)	12
3. Algemene observaties	14
4. Melding en opschaling	15
4.1 Inleiding	15
4.2 Melding	15
4.3 Opschaling	15
5. Informatievoorziening	18
5.1 Inleiding	18
5.2 Tijdigheid en actualiteit van de informatievoorziening	18
5.3 Integraliteit van de informatievoorziening	18
5.4 Informatie-uitwisseling met de sector	19
5.5 Informatie-uitwisseling met andere overheden	19
6. Advisering en samenwerking	20
6.1 Inleiding	20
6.2 Advisering over specifieke belangen	20
7. Besluitvorming	22
7.1 Inleiding	22
7.2 Besluitvorming op rijksniveau	22
7.3 Uitvoering van de besluiten	22

8. Crisiscommunicatie	24
8.1 Inleiding	24
8.2 Verloop van de crisiscommunicatie	24
9. Conclusies en aanbevelingen	25
9.1 Conclusies	25
9.2 Aanbevelingen	25

Bijlagen

- 1. Uitbraken van vogelgriep sinds 2003**
- 2. Lijst van geïnterviewde betrokkenen**
- 3. Aanwezigen evaluatiebijeenkomst 6 september**
- 4. Bronnen**
- 5. Afkortingenlijst**
- 6. Kaarten van Nederland met gebiedsregelingen**

1. Inleiding

1.1 Achtergrond

Vanaf het moment dat in november 2016 een hoogpathogene variant van vogelgriep (aviaire influenza H5N8; HPAI) wordt vastgesteld bij een aantal pluimveebedrijven, worden verschillende maatregelen getroffen. Dat betrof enerzijds beleid rond de besmette bedrijven, zoals het ruimen van deze bedrijven, en anderzijds onderzoek bij contactbedrijven. Omdat er op 19 april 2017 in Nederland geen bedrijven meer zijn met hoogpathogene vogelgriep worden alle maatregelen ter bestrijding van de uitbraak ingetrokken.

De uitbraak van hoogpathogene vogelgriep eind 2016 volgde op twee eerdere uitbraken eind 2014-begin 2015 en in 2003 (bijlage 1). Op basis van deze ervaringen beschikt het Ministerie van Economische Zaken (EZ) over het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza dat in samenspraak met de sector en maatschappelijke groeperingen is opgesteld¹. Dit vormt samen met Europese en nationale regelgeving het kader voor de bestrijding.

Het centrale uitgangspunt in het beleidsdraaiboek is de noodzaak en verplichting om snel maatregelen te treffen bij een uitbraak van hoogpathogene vogelgriep. Iedere uitbraak biedt ook weer nieuwe ervaringen en inzichten waarmee de bestrijding van de vogelgriep kan worden geoptimaliseerd. Om deze reden wordt de bestrijding van de vogelgriep van eind november 2016 geëvalueerd.

1.2 Doel van de evaluatie

De evaluatie bestaat uit het uitvoeren van een procesevaluatie en een inhoudelijke evaluatie, waarbij de nadruk ligt op de procesevaluatie.

De procesevaluatie betreft een interne evaluatie van de crisisorganisatie van het Ministerie van EZ. De procesevaluatie heeft als doel om te leren van de procesmatige aanpak en om te komen tot verbeteringen van de interne crisisorganisatie, de werkwijze en om het verbeteren van het handboek crisisbesluitvorming. Het gaat ook om de beantwoording van de vraag of de gevolgde processen en besluitvormingsprocedures passend waren voor de crisissituatie van dat moment.

De inhoudelijke evaluatie heeft als doel het beoordelen van het veterinaire beleid en biedt de basis om verantwoording af te leggen aan de Tweede Kamer. De focus ligt op de effectiviteit van het veterinaire beleid. Het gaat hierbij om de effectiviteit van de maatregelen die worden genomen om vogelgriepuitbraken, in overeenstemming met Europese regelgeving, te minimaliseren.

1.3 Uitgangspunten van de evaluatie

We hebben in de evaluatie de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- We maken **onderscheid tussen feiten, percepties en beoordeling**. Dit om transparant te maken hoe we tot onze beoordeling zijn gekomen:
  - *Feiten*. Bij de beschrijving van de feitelijke doelstellingen en resultaten van de activiteiten baseren wij ons op schriftelijke documentatie (besluiten, adviezen en mogelijke andere schriftelijke bronnen zoals communicatie-uitingen).

---

¹ <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/09/24/beleidsdraaiboek-aviaire-influenza-versie-2-0-september-2013.html>

- *Percepties*. Deze zijn afkomstig van de respondenten uit (telefonische) interviews en de evaluatiebijeenkomst.
  - *Oordeel van de onderzoekers*. Op basis van de feiten en percepties hebben wij observaties geformuleerd. Vanuit deze observaties komen we tot conclusies en formuleren we aanbevelingen.
- De evaluatie is **bedoeld om te leren** hoe de bestrijding van vogelgriep of een andere dierziekte het beste aangepakt kan worden. Daarom zijn we uitgegaan van *blame free reporting*: bevindingen zijn niet terug te voeren op specifieke individuen binnen organisaties. Daardoor zijn de uitkomsten gericht op de toekomst: waar is verbetering mogelijk? Voor het draagvlak van de uitkomsten van de evaluatie en een goed leerproces zijn betrokkenen meegenomen in de uitvoering van de evaluatie.

De proces- en inhoudelijke evaluatie hebben hetzelfde feitenrelaas als basis. Dit feitenrelaas geeft een opsomming van de gebeurtenissen en getroffen maatregelen. Onze uitgangspunten bij het opstellen van dit feitenrelaas waren:

- Het gaat om gedocumenteerde feiten.
- Het gaat om de meest relevante feiten. Het gaat om de hoofdlijnen van het veterinaire beleid en het identificeren van de belangrijkste processen in de bestrijding.
- Het feitenrelaas is een gevalideerde weergave van de gebeurtenissen tijdens de uitbraak van hoogpathogene vogelgriep.

1.4 Aanpak van de evaluatie

Zoals bovenstaand beschreven vormt ons feitenrelaas de basis voor de evaluatie. Dat feitenrelaas is gebaseerd op door betrokken partijen aangeleverde documenten zoals verslagen van het Departementaal Beleidsteam (DBT), het Departementaal Adviesteam (DAT), de Deskundigengroep Dierziekten, Bestuurlijk Overleg en Technisch Uitvoeringsoverleg (TUO). Ook de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) hebben documenten ten aanzien van de uitbraak aangeleverd, bijvoorbeeld verslagen van interne overleggen en lijsten met vragen en antwoorden (Q&A's) die zijn opgesteld. Deze informatie is aangevuld met verdiepende (telefonische) interviews met mensen die intensief betrokken zijn geweest bij de (crisis-)processen rondom de uitbraak en de formulering van het veterinaire beleid (bijlage 2).

In een evaluatiebijeenkomst hebben betrokkenen in grote lijnen op het feitenrelaas gereageerd en zijn mogelijke verbeterpunten interactief besproken (bijlage 3), hetgeen leidde tot correcties op feitelijke onjuistheden in het feitenrelaas. Uitgaande van het feitenrelaas is een reconstructie van de uitbraak van hoogpathogene vogelgriep opgesteld. Onze observaties hebben we vervolgens opgebouwd vanuit de reconstructie, de percepties van geïnterviewde betrokkenen en de ontvangen schriftelijke documentatie (bijlage 4), en vertaald in een beoordeling van de bestrijding van de vogelgriep. De beoordeling is gedaan aan de hand van ons evaluatiekader.

1.5 Opbouw van dit rapport

In dit rapport is in hoofdstuk 2 het feitenrelaas uitgewerkt tot een reconstructie van de uitbraak van vogelgriep H5N8. In hoofdstuk 3 geven we algemene observaties en in hoofdstuk 4 t/m 8 geven wij onze observaties bij de verschillende processen in de crisisbestrijding aan de hand van ons evaluatiekader. In hoofdstuk 9 staan onze conclusies en aanbevelingen. Bijlage 5 verklaart de afkortingen in dit rapport.

2. Reconstructie Vogelgriep (8 november 2016 – 16 mei 2017)

In de periode van 8 november 2016 tot en met 16 mei 2017 werd er op 65 locaties in Nederland hoogpathogene vogelgriep type H5N8 (HPAI H5N8) vastgesteld. Op 46 locaties daarvan was er sprake van een besmetting bij wilde vogels. In totaal is er op acht commerciële pluimveebedrijven en op één commerciële vogelhandel HPAI H5N8 vastgesteld.

In bovengenoemde periode zijn 9 besmette commerciële bedrijven geruimd, 10 commerciële bedrijven preventief geruimd en hebben er 10 ruiming plaatsgevonden bij hobbyhouders en/of niet-commerciële bedrijven. Naast deze ruiming zijn er 12 bedrijven gescreend in een 3-kilometergebied. In totaal zijn er, exclusief de geruimde dieren bij de hobbyhouders, 717.727 dieren geruimd met een taxatiewaarde van €2.965.615,14.

Op 19 april zijn alle landelijke maatregelen rondom de vogelgriepuitbraak type H5N8 ingetrokken, op de hygiënemaatregelen na. Dit hoofdstuk geeft een chronologische reconstructie van vogelgriepuitbraak van de periode 8 november 2016 tot en met 16 mei 2017.

2.1 Aanloop

De uitbraak van HPAI H5N8 in Nederland kent een lange aanlooptijd. Eind oktober en begin november vinden in verschillende Europese landen besmettingen plaats met hoogpathogene vogelgriep.

Op dinsdag 8 november deelt de Chief Veterinary Officer (CVO) van het Ministerie van EZ met diverse sleutelpartijen het bericht dat in Europa de hoogpathogene variant van vogelgriep heerst. Nog dezelfde dag meldt de Stichting Samenwerkende Vogelorganisaties Nederland (Sovon) dat bij de Gouwzee bij Monnikendam meerdere dode wilde kuifeenden zijn gevonden. De kadavers zijn direct opgestuurd naar het laboratorium van het Wageningen Bioveterinary Research (WBVR) in Lelystad.

Naar aanleiding van de vondsten van wilde vogels met HPAI H5N8 in meerdere Europese lidstaten komt in de ochtend van woensdag 9 november de Deskundigengroep Dierziekten bijeen voor overleg. De Deskundigengroep Dierziekten geven een risicobeoordeling en beoordelen de toegevoegde waarde van een landelijke ophok- en afschermplicht.

Later op de dag meldt het WBVR aan de NVWA dat bij de dood gevonden wilde kuifeenden HPAI H5² is vastgesteld. Naar aanleiding van de vondst van de grote aantallen dode wilde watervogels en de meldingen van hoogpathogene vogelgriep in Europa komt het DBT voor de eerste keer bijeen. De staatssecretaris besluit tot een landelijke ophok- en afschermplicht voor commerciële bedrijven en voor hobbyhouders en een strikte naleving van hygiëne- en bio-veiligheidsmaatregelen door bedrijven in de pluimveesector. Het instellen van regionale maatregelen, een bezoekersverbod en jachtverbod wordt nog niet noodzakelijk gevonden. Kamerbrieven en persberichten worden dezelfde dag nog opgesteld en gepubliceerd. De directie Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn (DAD) zal zowel de sector als de Europese Commissie hierover informeren.

In de dagen na 9 november volgen er meerdere meldingen van dood gevonden vogels in Nederland, zoals bij het IJsselmeer en bij dierenpark Plaswijckpark in Rotterdam. Ook op verschillende locaties in andere Europese landen is hoogpathogene vogelgriep gevonden.

---

² WBVR bevestigde op 19 november dat het om HPAI H5N8 ging

Op maandagochtend 14 november brengen beleidsmedewerkers van de directie DAD de sector en een groot aantal maatschappelijke groeperingen op de hoogte van de uitbraak van HPAI H5 bij dierenpark Plaswijck.

Op 14 november besteedt ook het crisisteam van RVO.nl aandacht aan de genomen maatregelen. Ook voor het DBT is het toenemend risico op besmetting, door de toename van het aantal besmettingen in Europa, reden om opnieuw bijeen te komen en om nieuwe aanvullende landelijke maatregelen door te voeren, waaronder een landelijk bezoekverbod en een jachtverbod. De maatregelen worden door de Directie Communicatie van het Ministerie van EZ nog dezelfde dag gepubliceerd in een persbericht op de website van de Rijksoverheid.

Het DBT besluit ook dat nog dezelfde dag de crisisorganisatie verder wordt opgeschaald. Een DAT en een Vraag- en Antwoordteam (VAT) zal, met als doel de Q&A's van RVO.nl, NVWA en de Directie Communicatie te stroomlijnen, worden ingesteld. Overige punten van aandacht in het DBT zijn: de coördinatie en archivering van informatie, informeren van o.a. de sector en de veiligheidsregio's, bezetting van het DBT, communicatie en media-monitoring. Op 18 november wordt de Welzijnscommissie ingesteld door de staatssecretaris.

Op 15 november vindt het eerste TUO plaats. Daarin wordt de stand van zaken met betrekking tot hoogpathogene vogelgriep toegelicht en worden overwegingen van het Ministerie van EZ geduid. De volgende dag, op 16 november, komt het DAT bijeen. Dit is de enige keer. Er wordt besproken dat een DAT meerdere functies kan hebben. Zoals afstemmingsoverleg en coördinatie op de uitvoering van besluiten van DBT, of het ontlasten van DBT met operationele vraagstukken en besluiten op lager niveau. Daarnaast kan het als voorbereiding dienen voor het DBT. Het wordt niet duidelijk welke rol het DAT nu vervult. In het DAT wordt gesproken over de coördinatie van het VAT en de instelling van de Welzijnscommissie. De Directie Communicatie geeft aan op korte termijn de werkwijze van het VAT in kaart te brengen. Ook stellen de leden van het DAT een advies op voor het DBT ten aanzien van het vaccinatiebeleid.

Op 17 november wordt ook vogelgriep vastgesteld bij een hobbyhouder in Den Oever. De directie DAD adviseert op 17 november het DBT op basis van twee scenario's (besmetting op commercieel bedrijf versus gelijk blijven of toename besmettingen bij wilde vogels) over de te nemen maatregelen. Het Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing van EZ (DCC EZ) geeft aan dat ook moet worden besloten of er formeel sprake is een crisis. Dit is van belang vanwege de vergoedingen voor de overuren van piketmedewerkers.

Op maandag 21 november komt het VAT voor de eerste keer bijeen voor een startbijeenkomst.

Enkele dagen later, op 22 november, informeert de staatssecretaris met een brief de Tweede Kamer dat naast de Welzijnscommissie ook de Deskundigengroep, de NVWA, het European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC), de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), WBVR en de Gezondheidsdienst voor Dieren (GD) actief bezig zijn met het uitvoeren van hun taken en verantwoordelijkheden in relatie tot de aanpak van de vogelgriep.

Op dinsdag 22 november overleggen zowel het DBT, RVO als de Deskundigengroep Dierziekten. De strekking van de overleggen is gelijk: er is verhoogde alertheid in Nederland ten aanzien van mogelijke besmettingen van vogelgriep en de pluimveesector leeft de maatregelen na. De Deskundigengroep Dierenziekten beargumenteert, naar aanleiding van een vraag van het DBT, dat voor het beoordelen van de epidemiologische situatie in Nederland een wekelijkse update van gegevens belangrijk is, maar dat er geen noemenswaardige toename van het risico op besmetting van commerciële pluimveebedrijven met HPAI H5N8 is wanneer de ophok- en afschermplicht en de bezoekers-regeling en –verbod worden beperkt tot risicosoorten. Achtergrond van deze vraag was dat

het draaiboek deze beperking van de ophokplicht niet beschrijft, maar deze wel wenselijk is gezien de grote impact van een ophokplicht voor alle vogelsoorten.

2.2 Besmetting 1: Biddinghuizen I (25–30 november)

Op vrijdag 25 november worden 500 dode eenden gevonden op een pluimveebedrijf in Biddinghuizen (gemeente Dronten). 's Avonds wordt de Welzijnscommissie op de hoogte gebracht.

De volgende dag stelt het WBVR officieel vast dat in Biddinghuizen sprake is van een besmetting met HPAI H5. Daarmee is de eerste besmetting op een commercieel bedrijf in Nederland een feit.³

Conform de Europese bestrijdingsrichtlijn worden de dieren geruimd. Naast de besmette locatie in Biddinghuizen worden ook de vier andere locaties van het bedrijf geruimd, waarvan drie in Hierden en één in Ermelo. Ook wordt een ander bedrijf binnen het één-kilometergebied preventief geruimd. In totaal ruimt de NVWA dat weekend en de maandag na het weekend circa 180.000 eenden en 21.000 vleeskuikens. De Welzijnscommissie is bij meerdere ruimingen aanwezig geweest.

Na afloop van het DBT (9:00-10:00 uur) stelt de staatssecretaris een beschermings- en toezichtgebied (BT-gebied) in rond de besmette locatie in Biddinghuizen I. Dit betreft een gebied met een straal van respectievelijk 3 km en 10 km rond het besmette bedrijf, waarbij het toezichtgebied wordt ingesteld rondom het beschermingsgebied. In deze gebieden gelden diverse maatregelen. De regeling bevat voorschriften ten aanzien van handelingen rond vervoer van gevogelte, eieren, vlees en karkassen van gevogelte, vervoer van andere dieren, sperma van gevogelte of andere dieren, vervoer van diervoeders, melk en aanwenden mest, doorvoer, aanvoer, afvoer, verplaatsen vervoermiddelen, bezoekverbod, bezoekersregeling en registratieplicht, verbod op wedstrijden en tentoonstellingen, afscherm- en ophokplicht gevogelte, hygiëneprotocol en inwerkingtreding. Deze regeling treedt onmiddellijk in werking. Tevens besluit de staatssecretaris tot uitbreiding van twee landelijke maatregelen: strengere voorwaarden aan de bezoekersregeling en aan het vervoer van commercieel gehouden pluimvee.

Tijdens het volgende DBT-overleg op 27 november wordt besloten dat het (nog) niet noodzakelijk is om een standstill in te voeren of om over te gaan tot regionalisatie. De epidemiologische situatie van de vogelgriep vraagt daar (nog) niet om. Wel wordt aan RVO gevraagd regionalisatie voor te bereiden. De Directie Communicatie geeft aan dat er tot dan toe weinig wordt gebeld met vragen. Vragen van de Jagersvereniging over nut en noodzaak van het jachtverbod worden voorgelegd aan de Deskundigengroep Dierziekten. Beantwoording volgt op 30 november 2016. Het DBT besteedt ook aandacht aan procesafspraken op het gebied van crisismanagement. Bijvoorbeeld het bijhouden van mails voor piketfunctionarissen omdat veel communicatie in crisistijd via de mail verloopt. Daarnaast wordt dienstonderdelen verzocht zoveel mogelijk een vaste bezetting van het DBT aan te houden.

In de laatste dagen van november stelt de Deskundigengroep Dierziekten vast dat het risico op insleep van vogelgriep in de pluimveesector niet wezenlijk is veranderd.

Elke ochtend hebben de RVO en de NVWA contact over de communicatie en klantcontact⁴, waarbij de NVWA nieuwe besmettingen doorgeeft en RVO de genomen maatregelen bespreekt. RVO geeft aan dat het relevant is de uitbraak van hoogpathogene vogelgriep als crisis aan te merken, omdat dit ook

---

³ Gezien het feit dat er meerdere besmettingen op commerciële bedrijven in Biddinghuizen zullen volgen, wordt vanaf nu wat betreft de besmetting op het eerste bedrijf in verwijzingen opgenomen onder de vermelding 'Biddinghuizen I'.

⁴ Blijkt uit interviews met deze partijen.

van invloed is op het open kunnen stellen van avondklantcontact en webcare als extra optie tot beantwoorden van vragen. Voorlopig wordt besloten tot geen extra openstelling van klantcontact buiten kantooruren.

Op 29 november geeft de pluimveesector in het Bestuurlijk Overleg aan zich zorgen te maken over de hobbysector, waarvoor de maatregelen minder zwaar zijn, maar de waarvan de gevolgen voor de gehele sector groot kunnen zijn. In het overleg wordt besproken dat volgens de Deskundigengroep het risico vanuit de hobbysector minimaal is. Ook vindt op 29 november een TUO plaats.

Op 29 november wordt door de staatssecretaris besloten tot een aanpassing van enkele maatregelen. Eerder is gemeld dat twee pluimveeslachterijen op de grens het 10-kilometer toezichtgebied rondom Biddinghuizen-I belemmering zouden ondervinden. Omdat uit een screening is gebleken dat er geen aanwijzingen zijn voor andere besmettingen, besluit de staatssecretaris daarop op 29 november dat er onder voorwaarden vervoer mag plaatsvinden van gevogelte afkomstig van een bedrijf buiten het BT-gebied Biddinghuizen I ten behoeve van de slacht naar deze twee slachterijen. Daarnaast is het veterinaire ook verantwoord om onder voorwaarden consumptie-eieren van legbedrijven uit het gebied rechtstreeks te vervoeren naar een eierpakstation.

2.3 Besmetting 2-3: Biddinghuizen II & III (1–12 december)

Enkele dagen na de besmetting op het commerciële bedrijf in Biddinghuizen I, wordt op 1 december ook HPAI H5 vastgesteld op twee andere commerciële bedrijven in Biddinghuizen; een eendenbedrijf en een vleeskuikenbedrijf.⁵ De NWWA ruimt nog dezelfde dag de aanwezige vleeseenden in het bedrijf Biddinghuizen II en Biddinghuizen III.

De staatssecretaris besluit ook rondom deze beide besmette bedrijven een BT-gebied in te stellen met de daartoe behorende maatregelen. Omdat er sprake is van een besmetting op een eendenbedrijf en de Deskundigengroep heeft aangegeven dat eendenbedrijven een groter risico lopen op de insleep van vogelgriep, besluit de staatssecretaris extra eisen te stellen voor eenden- en kalkoenbedrijven.

Nog dezelfde dag publiceert de Directie Communicatie twee persberichten over de twee nieuwe besmettingen met hoogpathogene vogelgriep in Biddinghuizen. De berichten melden dat de NWWA de bedrijven ruimt en dat de staatssecretaris maatregelen heeft genomen om uitbreiding van de vogelgriep te voorkomen. Ook informeert de staatssecretaris de Tweede Kamer over de huidige stand van zaken rondom vogelgriep in Nederland en Europa.

Het DBT gaat op basis van advies van de Deskundigengroep Dierziekten akkoord met het beperken van maatregelen tot risicosoorten, omdat zo'n beperking volgens de Deskundigengroep Dierziekten het risico op besmetting niet wezenlijk zal vergroten.

De periode 1 tot 12 december staat in het teken van de ruimingen in Biddinghuizen en het verder uitdenken van eventueel te nemen maatregelen en het aanpassen van genomen maatregelen. Hierbij houdt het DBT rekening met het risicobeeld in Nederland en Europa ingebracht door de Deskundigengroep Dierziekten. Daarnaast wordt in deze periode ook onderzoek uitgevoerd naar een verdenking van een besmetting in Hierden (gemeente Harderwijk), waar uiteindelijk geen sprake blijkt te zijn van hoogpathogene vogelgriep. Het team NWWA-incident- en crisiscentrum komt drie keer bijeen voor een incidentenoverleg, RVO besteedt één keer aandacht aan de vogelgriep op 6 december en het DBT komt op 2 en 6 december bijeen voor overleg.

---

⁵ Respectievelijk Biddinghuizen II en Biddinghuizen III

Op het gebied van communicatie doen zich enkele ontwikkelingen voor. Op verzoek van de NVWA worden de vragen die binnenkomen bij de NVWA direct doorgezet naar de RVO. Ook werken de NVWA, RVO en de Directie Communicatie aan het strakker vormgeven van de informatie-uitwisseling in het VAT. Op 2 december zet de directie DAD ook een cascade-lijn op om het proces te schetsen wanneer er sprake is van een nieuwe melding van een besmetting. Het DCC wordt gevraagd dit intern te communiceren. Tot slot wordt er besloten om periodiek de Kamer te informeren middels een Kamerbrief in plaats van na elke gebeurtenis. De juridische aspecten van de maatregelen worden afgestemd met Juridische Zaken.

Op basis van het huidige risicobeeld dat is geschetst door de Deskundigengroep, besluit de staatssecretaris op 9 december onder andere om wijzigingen door te voeren in de maatregelen BT-gebied rondom Biddinghuizen II en III. Zo geldt de landelijke ophokplicht en de bezoekersregeling alleen nog voor houders van risicosoorten voor verspreiding van vogelgriep: pluimvee, watervogels en loopvogels. Deze wijziging wordt dezelfde dag publiekelijk bekend gemaakt middels een persbericht. Ook besluit de staatssecretaris op 9 december om het jachtverbod op te heffen, maar dit blijft van kracht in het BT-gebied rond Biddinghuizen. Ook is in de BT-gebieden rond Biddinghuizen een corridor voor een mestverwerkingsbedrijf aangewezen. Tot slot mogen veehouders in het BT-gebied Biddinghuizen, die ook vogels houden, hun vee weer afvoeren.

De Welzijnscommissie publiceert op vrijdag 9 december een rapport over de ruimingen die zijn uitgevoerd naar aanleiding van de eerste uitbraak op een eendenbedrijf in Biddinghuizen. De Welzijnscommissie heeft een overwegend positief oordeel over hoe de NVWA rekening houdt met dierenwelzijn bij de ruimingen, maar acht het noodzakelijk aandacht te besteden aan containervergassing van eenden buiten de stal. De NVWA geeft aan dit te gaan aanpassen.

2.4 Besmetting 4-7: Abbega, Kamperveen, Hiaure, Boven-Leeuwen (13–21 december)

In de periode 13 tot en met 21 december vinden besmettingen met hoogpathogene vogelgriep plaats op vier commerciële pluimveebedrijven in respectievelijk Abbega (gemeente Súdwest-Fryslân), Kamperveen (gemeente Kampen), Hiaure (gemeente Dongeradeel) en Boven-Leeuwen (gemeente West Maas en Waal).

Abbega

Op maandag 12 december wordt een mogelijke besmetting met vogelgriep gemeld in Abbega. Rond middernacht komt de bevestiging van het WBVR dat er sprake is van HPAI H5 op een leghennenbedrijf in Abbega, Friesland.

In de ochtend van 13 december komt het DBT bijeen voor overleg (9:30 uur). De NVWA voert dezelfde dag de vergassing uit in de 3 stallen in Abbega, met in totaal 63.000 leghennen. Dit gebeurt in aanwezigheid van de Welzijnscommissie. Na afloop van het DBT stelt de staatssecretaris formeel een BT-gebied in rond het bedrijf in Abbega, inclusief het daartoe behorende vervoersverbod in een zone van 10 kilometer rond het getroffen gebied. De Directie Communicatie publiceert in de loop van de middag een persbericht met daarin de melding en de genomen maatregelen.

Op 13 december wordt door de staatssecretaris 11 november vastgesteld als officieel moment van opschaling naar crisis, zodat de vergoedingsregeling met terugwerkende kracht vanaf die datum kan worden ingesteld.

Het DBT besteedt ook aandacht aan de openstaande discussies rondom twee knelpunten. Allereerst een mogelijk toekomstig tekort aan eendagskuijken (eenden) omdat 25% van de eendensector in een BT-gebied ligt. Uitkomst is dat het DBT de Welzijnscommissie vraagt op welke wijze bebroedde eendeneieren kunnen worden vernietigd. Daarnaast besteedt het DBT ook aandacht aan de

procesmatige kant van de crisis. Het DCC geeft aan een planning te maken voor de bemensing tijdens de kerstperiode waarbij wordt onderzocht of telefonisch of via video vergaderen mogelijk is.

Dezelfde dag komen achtereenvolgens het team NVWA-incident- en crisiscentrum en het crisisteam van de RVO bijeen voor overleg. In beide overleggen wordt aandacht besteed aan de voor hun relevante onderwerpen die in het DBT-overleg aan de orde zijn gekomen. De RVO besluit dat er een notitie opgesteld moet worden wat betreft overwerken en hoe in die situatie communicatie en de Q&A's via RVO geregeld dienen te worden.

De RVO heeft een directe lijn met beleidsmedewerkers van het Ministerie van EZ voor het beantwoorden van vragen. Als de communicatie moet worden opgeschaald wordt het telefoonnummer van RVO prominenter gecommuniceerd. De RVO besluit afspraken te maken met EZ over vergoedingen in geval van opschalen, de NVWA en EZ gegevens toe te voegen aan de RVO-klantenanalyse, en via de Directie Communicatie aan het DBT te laten weten dat extra openstelling van het klantcontactcentrum niet nodig is.

Ook informeert de staatssecretaris de Tweede Kamer over de besmetting op het bedrijf in Abbega.

Op donderdag 15 december vindt een Bestuurlijk Overleg plaats. De CVO verzoekt de sector alert te zijn. Bij veterinaire noodzaak blijft de ophokplicht gehandhaafd. Voorkeur gaat uit naar het handhaven van de ophokplicht zonder dat eieren de status van vrij-uitloopeieren verliezen.⁶ Mocht dit niet lukken dan kan daarover gesproken worden met de retail en een strategie worden bedacht voor buitenlandse afzetmarkten.

Kamperveen

Een dag later, 16 december, komt opnieuw het DBT bijeen omdat er verdenkingen zijn van besmettingen in Heusden, Kamperveen en IJsselstein.

Op 17 december wordt bekend dat er sprake is van een vijfde uitbraak van HPAI H5 op een pluimveebedrijf in Kamperveen. De 14.000 vleeseenden worden door de NVWA geruimd in aanwezigheid van de Welzijnscommissie. Binnen een straal van één kilometer om het besmette bedrijf in Kamperveen ligt nog een ander pluimveebedrijf dat preventief wordt geruimd. De staatssecretaris stelt een BT-gebied in rondom het bedrijf in Kamperveen, inclusief de daartoe behorende maatregelen. De Directie Communicatie publiceert dezelfde ochtend een persbericht over de nieuwe besmetting.

Om 19:00 uur op zaterdag 17 december overlegt het DBT telefonisch. Besloten wordt dat de openstaande actiepunten van het vorige overleg worden aangehouden tot het volgende overleg. Dezelfde avond wordt de uitslag verwacht van een mogelijke besmetting op een bedrijf in Hiaure. Betrokken partijen zijn druk bezig maatregelen voor te bereiden. Het DBT gebruikt het overleg om de procedures door te spreken in het geval van een positieve uitslag in Hiaure.

Hiaure

Op zondag 18 december maakt de staatssecretaris vervolgens formeel melding van een zesde besmetting met HPAI H5 op het pluimveebedrijf in Hiaure. De voorbereide acties en maatregelen worden getroffen. De staatssecretaris stelt een BT-gebied in rondom het besmette bedrijf en de NVWA start met het voorbereiden van de ruiming van 28.500 leghennen. Nog diezelfde ochtend publiceert de Directie Communicatie een nieuwsbericht over de zesde besmetting in Hiaure.

---

⁶ Eieren van tijdelijk opgehokte vogels mogen alleen als vrij-uitloopeieren verkocht worden als de vogels niet langer dan 12 weken zijn opgehokt (12-weken regeling).

Boven-Leeuwen

Nog een dag later, maandag 19 december, wordt een zevende besmetting bevestigd door het WBVR op een pluimveebedrijf in Boven-Leeuwen. Conform de procedure stelt de staatssecretaris ook rond dit bedrijf een BT-gebied in. Naast de kippen van het besmette bedrijf worden ook drie andere bedrijven binnen de 1-km zone, met gezamenlijk 244.000 kippen, geruimd door de NVWA. De Welzijnscommissie is bij enkele van deze ruimingen aanwezig. De commissie geeft achteraf aan dat de containervergassing overdag niet de voorkeur had, dat in verband met dierenwelzijn beter gewacht had kunnen worden totdat stalvergassingsapparatuur aanwezig was of het donker was.

Aan het einde van de middag komt het DBT bijeen voor overleg. Om 19:00 uur komt een persbericht uit over de besmetting in Boven-Leeuwen en de naar aanleiding daarvan genomen maatregelen.

Rhenen

Op dinsdag 20 december 2016 wordt ook hoogpathogene vogelgriep vastgesteld bij een hobbyhouder in Rhenen. De daar aanwezige vogels worden door de NVWA geruimd en in het DBT-overleg wordt besloten geen BT-gebied in te stellen. Ook het crisisteam van de RVO en het team NVWA-incident en crisiscentrum komen bijeen.

Het Ministerie van EZ publiceert op 21 december dat het vervoer van consumptie-eieren van buiten naar binnen het BT-gebied Boven-Leeuwen is toegestaan, mits transport plaatsvindt naar één van de twee daartoe aangewezen pakstations en daarbij gebruik wordt gemaakt van de aangewezen corridors.

2.5 Besmetting 8-9: Stolwijk, Zoeterwoude (21–26 december)

Eind december wordt er op één pluimveebedrijf en bij één dierenhandel in Nederland besmettingen geconstateerd met vogelgriep. Naast het nemen van de maatregelen, en communicatie en afstemming met de sector hierover, speelt ook het organiseren van de crisisrespons in de eindejaarsperiode een rol.

Stolwijk

Op woensdag 21 december vergadert het DBT over de NVWA melding van een nieuwe verdenking van besmetting bij een dierenhandel in Stolwijk (gemeente Krimpenerwaard). Het DBT bereidt in overleg met de directie DAD, NVWA, de directie Wetgeving en Juridische Zaken (WJZ) en RVO de procedure voor, voor het geval dat later op de avond een positieve uitslag binnenkomt van de dierenhandel in Stolwijk.

Op 22 december wordt de besmetting met HPAI H5 op het handelsbedrijf in Stolwijk bevestigd. Uit het oogpunt van het voorkomen van verdere uitbraken wordt door de staatssecretaris een BT-gebied ingesteld.

Om 9:00 uur komt het DBT kort bijeen voor overleg om vervolg te geven aan de besproken agendapunten in het vorige overleg op 21 december. Omdat op het bedrijf bijzondere diersoorten aanwezig zijn, verloopt de taxatie volgens de RVO wat moeizaam. De NVWA wordt gevraagd een inventarisatielijst met CITES-soorten⁷ op te stellen. Het bedrijf moet worden aangemerkt als een commercieel bedrijf en besloten wordt het volledige bedrijf te ruimen, omdat dit handelsbedrijf in siervogels een reëel risico vormt in de verspreiding van vogelgriep.

---

⁷ CITES staat voor Convention on International Trade in Endangered Species of wild flora and fauna.

De NVWA ruimt in afwachting van de CITES-inventarisatielijst een deel van de 6.600 aanwezige vogels in het bedrijf in het bijzijn van de Welzijnscommissie.

De Deskundigengroep Dierziekten komt opnieuw bijeen en concludeert dat het risico op insleep van vogelgriep op pluimveebedrijven onveranderd is gebleven. In de loop van de middag publiceert de Directie Communicatie een persbericht met daarin de mededeling dat er vogelgriep is vastgesteld bij een dierenhandelaar in Stolwijk, dat er een vervoersverbod is afgekondigd en dat verder alle landelijke maatregelen onverkort van kracht blijven.

Op 23 december komt het DBT opnieuw bijeen voor een verdenking van een besmetting op een eendenbedrijf in Overberg (gemeente Utrechtse Heuvelrug), waarvan die avond de uitslag wordt verwacht. Uiteindelijk blijkt hier geen sprake te zijn van een besmetting met HPAI H5N8.

Zoeterwoude

Wel wordt zondag 25 december de negende uitbraak van HPAI H5 op een pluimveebedrijf in Zoeterwoude (Zuid-Holland) vastgesteld. Ook rondom dit bedrijf wordt door de staatssecretaris een BT-gebied ingesteld. Later wordt de invoer van consumptie-eieren toegestaan via corridors naar aangewezen pakstations. Omdat de aanpak bij deze uitbraak een herhaling van zetten is, besluit de DG op aangeven van de directie DAD om een schriftelijk DBT te organiseren in plaats van fysiek bijeen te komen. De directie DAD stelt in samenwerking met de directie WJZ de te nemen maatregelen op die voor akkoord per mail langs de deelnemers van het DBT gaan. Om 10:00 uur publiceert de Directie Communicatie de melding van de besmetting op de website van de Rijksoverheid. Op 27 december wordt een vervoersverbod ingesteld en wordt een van de maatregelen betreffende het BT-gebied Zoeterwoude als volgt aangepast: de invoer van consumptie-eieren van buiten naar binnen het BT-gebied wordt toegestaan, naar de door de NVWA aangewezen pakstations en via de daartoe bestemde corridors.

2.6 Besmetting in Rees, Duitsland (27 december)

In Duitsland wordt op een pluimveebedrijf in Rees (Kreis Kleve, Duitsland) HPAI H5 geconstateerd. Omdat het BT-gebied de Nederlands-Duitse grens overschrijdt, vindt er afstemming plaats tussen Nederland en Duitsland. De staatssecretaris kondigt maatregelen af voor het Nederlandse deel van het BT-gebied. In de middag publiceert de Directie Communicatie een persbericht met daarin de melding dat er een besmetting heeft plaatsgevonden in de grenstreek bij Kleve.

Het commerciële bedrijf in Stolwijk is inmiddels deels geruimd, maar omdat de CITES-inventarisatielijst nog niet beschikbaar is, kan nog niet besloten worden tot volledige ruiming.

Tijdens het DBT-overleg op 27 december wordt de procedure van een telefonisch DBT-overleg doorgenomen en worden de leden van het DBT verzocht door de voorzitter om aan het einde van de middag hun beschikbaarheid tijdens de kerstvakantie te delen met het DCC.

2.7 Rustige periode: één besmetting bij een zorginstelling (28 december–23 januari)

Op 28 december wordt de regeling tot het BT-gebied rondom Biddinghuizen I ingetrokken en op 31 december ook voor het BT-gebied rondom Biddinghuizen II. Het intrekken van deze regelingen wordt publiek gemaakt in persberichten.

De besmetting op het pluimveebedrijf in Zoeterwoude is voorlopig de laatste uitbraak op een commercieel bedrijf. Besloten wordt de crisisstructuur nog enige tijd in stand te houden, omdat er besmettingen blijven plaatsvinden op niet-commerciële bedrijven in Nederland en er nog een relatief veel besmettingen plaatsvinden in andere Europese landen. Op dinsdag 10 januari vindt van 14:00 tot 15:00 uur voorlopig het laatste incidentenoverleg van de NVWA plaats.

Op 10 januari 2017 wordt een besmetting met HPAI H5 vastgesteld bij een zorginstelling in Den Dolder. De NVWA ruimt het aanwezige gevogelte. De directie DAD adviseert het DBT in een notitie over de mogelijk te nemen maatregelen, die vervolgens door het DBT schriftelijk worden afgehandeld. Er is geen veterinaire noodzaak tot het instellen van een BT-gebied.

Het crisisteam van de RVO besteedt in haar overleg op donderdag 12 januari voorlopig voor de laatste keer uitgebreid aandacht aan de vogelgriep. Besloten wordt om de druk te houden op de nota 'Vergoedingen'. Ook heeft de RVO behoefte aan een regulier DBT om beleidsmatige zaken door te spreken en zal dit kenbaar maken. De RVO, NVWA en de Directie Communicatie besluiten om na de crisis een tool te ontwikkelen voor het beheer en stroomlijnen van de vragen van de NVWA, RVO en EZ.

De Directie Communicatie verstuurt op 12 januari een persbericht waarin zij mededelen dat het vervoersverbod rond Abbega wordt ingetrokken. De dagen daarna worden ook het vervoersverbod rond Kamperveen, de regeling maatregelen BT-gebied Hiaure en de regeling maatregelen BT-gebied Stolwijk ingetrokken.

Op dinsdag 17 januari geeft de staatssecretaris in een Kamerbrief een update van de ontwikkelingen rondom vogelgriep in Nederland en in Europa.

Op vrijdag 20 januari vindt een Bestuurlijk Overleg plaats. Tijdens de huidige stand van zaken bespreken de partijen de tot dan toe laatste uitbraak op het commercieel bedrijf in Zoeterwoude dat dateert van 25 december 2016. Verwacht wordt dat de Deskundigengroep een inschatting kan maken van de veterinaire risico's. Tijdens het overleg wordt duidelijk gemaakt dat uit diverse ambtelijke overleggen met de Europese Commissie (DG Agro en Natuur en DG Santé) is gebleken dat er juridisch nu geen ruimte is binnen de verordening om af te wijken van de 12-wekenregeling.

Zoals afgesproken brengt de Deskundigengroep op 23 januari de risico's in kaart van insleep van HPAI H5N8. De risico's van insleep van hoogpathogene vogelgriep bij pluimvee vanuit de wilde vogels zijn ten opzichte van eind 2016 lager, maar ten opzichte van begin 2015 hoger. Ten opzichte van begin 2015 is het insleeprisico van NPAI vanuit Nederlandse pluimveebedrijven ongeveer hetzelfde, maar het insleeprisico van pluimveebedrijven uit andere lidstaten van de Europese Unie naar pluimveebedrijven in Nederland is verhoogd

2.8 Laatste besmettingen: besmettingen bij hobbyhouders (19 januari-15 maart)

Op 24 januari adviseert de directie DAD in een notitie het DBT over ruiming van dieren op een dierenweide in Bemmelen naar aanleiding van HPAI bij pluimvee daar. In overeenstemming met de vorige uitbraken op niet-commerciële bedrijven is het ook hier niet noodzakelijk een BT-gebied in te stellen. Deze besluiten worden genomen in een schriftelijk DBT.

Tijdens het Bestuurlijk Overleg op woensdag 25 januari wordt het risicobeeld van de Deskundigengroep besproken. De voorzitter van het DBT zegt dat op basis van de risicobeoordeling van de Deskundigengroep en de huidige situatie de ophokplicht nog niet zal worden beëindigd. Aangezien dit consequenties heeft voor de status van de vrije uitloopeieren zal de sector hier blijvend over worden geïnformeerd. Op 27 januari publiceert de Directie Communicatie een persbericht met de mededeling dat de landelijke ophokplicht van kracht blijft. Met de pluimveesector, de Nederlandse Controle Autoriteit Eieren (NCAE) en het Centraal Bureau voor Levensmiddelen (CBL) worden afspraken gemaakt over het verkopen van vrije-uitloopeieren als scharreleieren door het verlopen van de 12-wekentermijn in Nederland op 1 februari.

Op 27 januari is op pluimvee op een kinderboerderij in Medemblik HPAI vastgesteld. Het advies van de NVWA is vogels op de boerderij te ruimen. Er wordt geen BT-gebied ingesteld.

De staatssecretaris spreekt op 10 februari met Eurocommissaris Hogan over de 12 weken termijn. In antwoord op een vraag van de Eurocommissaris waarom Nederland niet partieel ophokt (alleen in risico gebieden) zoals in Duitsland, antwoordt de staatssecretaris dit niet verantwoord te vinden in de Nederlandse situatie.

De Deskundigengroep Dierziekten die bijeenkomt op 14 februari vormt de input voor het Bestuurlijk Overleg op 16 februari. De centrale onderwerpen in beide overleggen zijn het insleep risico vanuit wilde watervogels, waarvan niet is te zeggen dat deze substantieel is afgenomen. De uitbraken in Nederland en in omliggende landen nemen wel af.

Op 7 maart worden toch weer twee nieuwe gevallen van HPAI H5N8 vastgesteld door het WBVR bij kippen van hobbyhouders in Landsmeer en Spijkerboor (gemeente Wormerland). Diezelfde dag rapporteert de Deskundigengroep Dierenziekten dat de bevindingen van de afgelopen twee weken nog niet echt wijzen op een dalende trend. Op basis van deze conclusie adviseert de directie DAD aan het DBT om de bedrijven te ruimen, maar geen BT-gebied in te stellen.

Op 8 maart worden in het Bestuurlijk Overleg de laatste bevindingen van de Deskundigengroep besproken. Omdat het risico nog niet is verminderd, zullen de maatregelen niet worden opgeheven. Het uitblijven van –grootschalige- besmettingen in Nederland in de afgelopen periode leidde tot veel vragen van pluimveehouders over de noodzaak van de huidige maatregelen. Ook de wens van de sector om een regionale ophokplicht in te stellen, blijkt volgens de directie DAD geen passende optie. De DG Agro en Natuur vraagt de sector om aan te geven waar de maatregelen knellen en besluit daarom meer inzage te willen geven in risicoanalyses. De sector benoemt de klinische controle en de bezoekersregeling als de hoofdknelpunten. Daarnaast adviseert de DG Agro en Natuur scenario's in kaart te brengen voor het geval de vogelgriep nog een lange periode aanhoudt. Ook de 12-wekenregeling en financiële compensatie worden behandeld in het overleg. Aan het einde van de middag deelt de Directie Communicatie mede in een persbericht dat de landelijke maatregelen van kracht blijven.

Op vrijdag 10 maart informeert de staatssecretaris de voorzitter van de Tweede Kamer over de huidige situatie rondom de vogelgriep.

2.9 Afbouw (16 maart–19 april)

Op 17 maart komt weer een melding binnen van een mogelijk besmetting van hobbypluimvee met hoogpathogene vogelgriep op een locatie bij Woerdense Verlaat (gemeente Nieuwkoop) en op een zorgboerderij in Monnickendam (gemeente Waterland). Op 22 maart komt de melding van een mogelijke besmetting binnen bij de NWWA een niet-commerciële locatie in De Wijk (gemeente De Wolden). Voor alle drie de locaties wordt besmetting met H5N8 bevestigd. Naast het ruimen van de locaties worden er, in overeenstemming met de vorige uitbraken op niet-commerciële bedrijven, geen BT-gebieden ingesteld.

De vier weken voordat op 19 april 2017 alle landelijke maatregelen worden ingetrokken, staan in het teken van de Deskundigengroep Dierziekten die het risicobeeld in kaart brengt op basis waarvan in het Bestuurlijk Overleg de mogelijke afbouw van de maatregelen wordt besproken.

Op 27 maart meldt de Deskundigengroep Dierziekten dat er langere tijd geen besmette pluimveebedrijven zijn geweest. Echter, het risico blijft verhoogd. Tijdens het Bestuurlijk Overleg op 28 maart besluit de staatssecretaris de ophokplicht daarom nog niet op te heffen. De sectorverenigingen uiten begrip, maar zijn wel bezorgd over de financiële schade en de bedrijfscontinuïteit van enkele bedrijven wanneer deze situatie langer aanhoudt.

Ook neemt de staatssecretaris besluit over de openstaande knelpunten in maatregelen: De bezoekersregeling wordt versoepeld omdat het risico van besmetting tussen bedrijven is afgenomen;

De 12-weken termijn zal blijven en worden geïnterpreteerd conform de interpretatie van de Europese Commissie; Er kan nog geen besluit genomen worden over financiële compensatie omdat de sector nog geen onafhankelijk financieel-economische onderbouwing heeft aangeleverd.

Op 29 maart informeert de staatssecretaris nogmaals de Tweede Kamer over de huidige stand van zaken rondom de vogelgriep in Nederland en Europa.

Op 7 april brengt de Deskundigengroep Dierziekten nogmaals het risicobeeld in kaart. Het Bestuurlijk Overleg bespreekt dat het risico op besmetting afneemt maar nog enigszins verhoogd is. De gezamenlijke notitie financiële compensatie vanuit de sector is ontvangen en zal worden beoordeeld. Deze aanpassingen verschijnen op 13 april in een persbericht.

Op 19 april oordeelt de Deskundigengroep Dierziekten dat de risico's verder zijn verminderd. Ook is er een dalende trend in besmettingen in andere Europese landen, waardoor het insleeprisico vanuit bedrijven uit andere Europese landen sterk is gedaald. Op basis van dit risicobeeld besluit de staatssecretaris de landelijke maatregelen, waaronder de afscherm- en ophokplicht, in te trekken. Alleen de landelijke hygiënemaatregelen om de stal en het erf te betreden blijven in stand. De Directie Communicatie publiceert deze wijzigingen in een persbericht. Ook vindt op 19 april het laatste Bestuurlijk Overleg plaats waarin wordt besloten dat de financiële compensatie en de 12-wekenregeling discussie nog navolging krijgt.

Ter afsluiting van de uitbraak HPAI H5N8, komt op 16 mei het DBT nog eenmaal bijeen. Tijdens dit overleg deelt de DG Agro en Natuur mede dat de crisis formeel is afgeschaald.

3. Algemene observaties

Observatie 1: Over het algemeen is men tevreden over de aanpak van de vogelgriep

Over het algemeen is er tevredenheid over hoe de aanpak van de vogelgriepuitbraak 2016-2017 is verlopen. Dit geldt in ieder geval voor partijen binnen de overheid en binnen de pluimveesector. Er is weinig aandacht geweest in media, politiek en bij bedrijven. De maatregelen zijn goed uitgevoerd, risico's zijn goed ingeschat en er was aandacht voor dierenwelzijn.

Observatie 2: De vogelgriepcrisis in 2016-2017 verschilde in duur en intensiteit van de vorige crises

Over het algemeen valt op dat de vogelgriepuitbraak in 2016-2017 een ander aanloop kende dan de crisis in 2014-2015 en de jaren daarvoor. In 2016-2017 ontrolde de vogelgriepuitbraak zich langzaam in Nederland en buiten de pluimveedichte gebieden.

Observatie 3: Er was sprake van vroegtijdige 'awareness' van een mogelijke vogelgriepuitbraak

De risico's naar aanleiding van de uitbraken in andere lidstaten en de aantallen gevonden wilde vogels zorgden voor alertheid bij EZ over een mogelijke uitbraak van vogelgriep. Door informatiedeling en de lange aanlooptijd werden alle betrokken partijen zich bewust dat een uitbraak van vogelgriep mogelijk was.

4. Melding en opschaling

4.1 Inleiding

Een crisis begint altijd met een melding, waarna de opschaling van de crisisorganisatie plaatsvindt. In dit hoofdstuk beschrijven wij hoe na de eerste melding van vogelgriep de crisisorganisatie van het Ministerie van EZ is opgeschaald en ingericht.

4.2 Melding

Observatie 4: Vanwege de zich langzaam ontwikkelende vogelgriep epidemie was er geen eerste acute crisismelding

Eind oktober maakt Hongarije melding van hoogpathogene vogelgriep, gevolgd door Polen en Duitsland op respectievelijk 7 en 8 november. Om deze reden licht de CVO op 8 november diverse sleutelpartijen in dat in Europa hoogpathogene vogelgriep voorkomt. Dezelfde dag worden in Nederland dode wilde kuifeenden gevonden bij de Gouwee, waarvan het WBVR de volgende dag vaststelt dat de eenden zijn besmet met HPAI H5.

Naar aanleiding van de meldingen in meerdere Europese lidstaten en het risico op introductie van vogelgriep vanuit wilde vogels concludeert de Deskundigengroep Dierziekten op 9 november dat het insleeprisico van vogelgriep op pluimveebedrijven substantieel verhoogd is. Dezelfde dag besluit de staatsecretaris een landelijke ophokplicht in te stellen.

Op 14 november brengen beleidsmedewerkers van de directie DAD de sector en een groot aantal andere maatschappelijke stakeholders op de hoogte van de besmettingen van hoogpathogene vogelgriep bij hobbymatig gehouden pluimvee in Rotterdam en Den Oever.

Bij de eerste uitbraak in Nederland van hoogpathogene vogelgriep op een commercieel pluimveebedrijf op 25 november wordt conform (informele) regelgeving via de reguliere kanalen een melding gedaan: ten eerste naar de dierenarts, daarna naar de NVWA en de GD en vervolgens naar de CVO en WBVR. Deze meldingsketen van dierenarts naar CVO en WBVR wordt direct behandeld, en de CVO is dan via korte lijnen met de NVWA al op de hoogte.

Als er meerdere meldingen worden gedaan van dood gevonden vogels en bij de hobbyhouder vogelgriep wordt vastgesteld, wordt altijd direct ook de sector geïnformeerd. Binnen de pluimveesector verspreidt de informatie zich eveneens via bestaande netwerken. AVINED fungeert hierbij als communicatiekanaal voor de sector. Naar andere onderdelen van de overheid verlopen de meldingen via verschillende routes. Richting VWS verliep dit bijvoorbeeld zowel via de betrokken beleidsafdelingen als via de crisiscoördinatoren.

Alle sleutelspelers, inclusief de DG Agro en Natuur, zijn op deze manier ruim vóór de eerste formele melding van hoogpathogene vogelgriep in Nederland op de hoogte gebracht van een mogelijke uitbraak.

4.3 Opschaling

Observatie 5: Door de lange aanlooptijd was er sprake van een geleidelijke opschaling van de crisisorganisatie

Door de lange aanlooptijd is de crisisorganisatie van het Ministerie van EZ geleidelijk opgestart. Al voor opschaling plaatsvindt naar het eerste DBT is er sprake van 'awareness' en contacten tussen betrokken partijen ter voorbereiding op een uitbraak met hoogpathogene vogelgriep. Na de vondst van de dode wilde watervogels in Nederland en de meldingen uit Europa wordt het van belang geacht de

crisisorganisatie op te schalen. Op 9 november komt het eerste DBT bijeen en worden maatregelen genomen.

Observatie 6: Met het instellen van het DBT werd de crisisorganisatie opgestart

De opschaling naar het eerste DBT komt overeen met de opschalingsystematiek zoals beschreven in het Departementaal Handboek Crisisbesluitvorming (Handboek).

Het Handboek is van toepassing bij (dreigende) crises, waarbij onder 'crisis' elke ongewenste gebeurtenis kan worden verstaan waarbij de afhandeling bij uitstek is geholpen met een departementale gelegenheidsorganisatie in plaats van een reguliere (lijn) organisatie. Het Handboek geeft géén inhoudelijke definitie van een (dreigende) crisis. Aangezien het grote risico op een uitbraak van de vogelgriep betrekking heeft op een situatie waarbij de verstoring aanzienlijk kan zijn, wordt opgeschaald naar het DBT.

Het DBT besluit in de eerste vergadering ook de crisisorganisatie verder in te richten en een DAT en VAT in te stellen.

Observatie 7: De crisisorganisatie is flexibel opgeschaald

Volgens het Handboek kan het DAT worden ingesteld ter advisering van het DBT. Volgens het Handboek is het doel van het DAT het voorbereiden van de departementale crisisbesluitvorming. De taken zijn: een zo goed mogelijk actueel en betrouwbaar beeld van de situatie opstellen; in kaart brengen welke beslispunten (knelpunten/dilemma's) er gegeven dat beeld voorliggen; onderbouwde voorstellen en adviezen bij die beslispunten opstellen en die voorleggen aan het DBT. Tevens kan een DAT worden ingesteld om af te wegen of besluiten onder eigen verantwoordelijkheid genomen kunnen worden. Om deze redenen is in eerste instantie besloten tijdens de vogelgriepuitbraak een DAT in te stellen.

Het Handboek biedt echter ook de ruimte voor een flexibele crisisorganisatie die passend is voor de situatie. Na één bijeenkomst van het DAT kwam het DBT dan ook tot de conclusie dat alleen de opschaling van een DBT voldoende en passend was bij de situatie. Het DAT zoals het bijeen was, was echter erg groot en had volgens het DBT deze rollen niet kunnen vervullen. Om deze reden heeft het DAT weinig tot geen rol gehad in de advisering van het DBT tijdens de vogelgriepuitbraak.

Observatie 8: Het DAT is één keer officieel bijeengekomen

Als gevolg van de keuze van het DBT om gebruik te maken van een flexibele crisisorganisatie is het DAT maar één keer officieel bijeengekomen. Uit de interviews blijkt echter dat het DAT in de volgende periode wel nog informele overleggen heeft gehad.

Observatie 9: Opschaling van het VAT heeft lang geduurd

In de eerste vergadering van het DBT op 9 november wordt niet besloten een VAT in te richten. Veel binnenkomende vragen worden namelijk niet voorzien. Als echter blijkt dat na de instelling van de ophokregeling op 10 november veel vragen binnenkomen bij zowel de NVWA als DCC EZ, wordt in de tweede vergadering van het DBT op 14 november besloten een VAT in te stellen.

Al snel blijkt vervolgens dat de oprichting van het VAT niet efficiënt verloopt. Uit de interviews blijkt dat de Directie Communicatie wordt gezien als verantwoordelijke voor de oprichting van het VAT waarbij de NVWA, RVO en de directie DAD deelnemen aan het VAT ter beantwoording van de vragen. Echter doordat de Directie Communicatie te maken had met het vertrek van degene die hier in het verleden bij betrokken was kon deze taak door het gemis aan 'know-how' niet worden vervuld. Op 16 november wordt vervolgens in het DAT besloten dat een coördinator voor het VAT wordt aangesteld en dat de Directie Communicatie een eenvoudige werkwijze beschrijft en een processchema opstelt rond de

oprichting en werking van het VAT die zullen worden voorgelegd aan het DBT. Op 26 november wordt uiteindelijk tijdens het DBT overleg aangegeven dat vragen door het VAT adequaat worden opgepakt.

Observatie 10: Er waren onvoldoende ondersteunende rollen beschikbaar in de crisisorganisatie

Binnen de crisisorganisatie had het departement te maken met onvoldoende ondersteunende capaciteit. Met name voor de rollen informatiecoördinator en crisiscoördinator werd capaciteit gemist. Daardoor deden zich wisselingen voor in de samenstelling van onder andere het DBT.

De rol van informatiecoördinator werd gemist in het feit er geen sprake was van een centraal schakelpunt binnen de crisisorganisatie. Een gevolg was dat de informatie niet via de structurele lijnen werd gedeeld. Ook waren bijvoorbeeld de bel- en maillijsten van het Ministerie van EZ om de sector te informeren niet volledig en actueel waardoor de informatievoorziening naar sommige brancheverenigingen en belangenorganisaties niet gestroomlijnd verliep en deze organisaties laat uitnodigingen ontvingen voor bijvoorbeeld het Bestuurlijk Overleg en het Technisch Uitvoeringsoverleg. Er werd een beroep gedaan op de crisispool van het Ministerie van EZ. Daar werd ook positief op gereageerd, maar vanwege de wisselende bezetting, droeg dit slechts beperkt bij aan de continuïteit van de crisisorganisatie.

In het Handboek staat beschreven dat het DCC ondersteuning biedt aan de verschillende directoraten-generaal, directies, stafdirecties en uitvoerende diensten bij hun activiteiten ter voorbereiding op crises, binnen de kaders van de beschikbare capaciteit. Er staat in het Handboek niet beschreven wat te doen als er sprake is van te weinig beschikbare capaciteit.

Observatie 11: De Welzijnscommissie wordt ad hoc samengesteld en ingesteld

Als een van de eerste onderwerpen werd in het DBT aandacht gevraagd voor dierenwelzijn en besloten tot het instellen van de Dierenwelzijnscommissie. De staatssecretaris heeft op aangegeven van de betrokken beleidsteams (diergezondheid en dierenwelzijn) en in overleg met het secretariaat van de Raad voor Dierenaangelegenheden, een onafhankelijke commissie van deskundigen ingesteld die hem gevraagd of op eigen initiatief adviseert op het gebied van dierenwelzijn, de zogenaamde welzijnscommissie.

In het beleidsdraaiboek vogelgriep 2.0 worden de taken en het moment van instellen van de welzijnscommissie nader omschreven. Maar er bestaan geen schriftelijk vastgelegde criteria of opleidingseisen waaraan de leden van de Welzijnscommissie moeten voldoen. De samenstelling van de Welzijnscommissie kan bij de verschillende aanleidingen waarvoor ze wordt ingesteld wisselen.

Omdat de welzijnscommissie ad hoc is ingesteld is er geen voorbereidingstijd.

5. Informatievoorziening

5.1 Inleiding

Het goed managen van informatie tijdens een crisis is essentieel om adviezen te formuleren, de juiste besluiten te nemen en acties uit te voeren. In dit hoofdstuk beschrijven wij onze belangrijkste bevindingen met betrekking tot het managen en delen van informatie tijdens de crisis.

5.2 Tijdigheid en actualiteit van de informatievoorziening

Observatie 12: Externe informatie-uitwisseling verliep snel, maar ongestructureerd

Informatie verspreidde zich primair via contacten tussen personen en organisaties die al bestonden vóór de crisis en veel minder via een centraal schakelpunt. In feite is er bij de vogelgriep sprake van een netwerk van betrokkenen en experts die elkaar al lange tijd kennen. Door naast de formele opschalingslijnen gebruik te maken van het reguliere netwerk waarin de betrokkenen dagelijks hun werk doen, waren de lijnen kort en was men in staat om snel actuele informatie met elkaar uit te wisselen.

Aan de andere kant hadden deze informele lijnen tot gevolg dat informatie-uitwisseling niet gestructureerd verliep. Betrokken partijen die niet in de sleutelgroep zaten, bijvoorbeeld de RVO, werd ad hoc en niet gestructureerd geïnformeerd. Het verschilde of informatie over verdenkingen bij de RVO via de NVWA, de directie DAD of het DCC binnen kwam en ook op wat voor wijze dit gebeurde: via mail of sms, soms snel, soms kort voor een DBT. Een protocol omtrent de informatievoorziening werd niet aangehouden.

Observatie 13: Binnen EZ was de informatie-uitwisseling onvoldoende georganiseerd

Er werd voornamelijk binnen het DBT informatie uitgewisseld. Een algemene informatiecoördinatie binnen het departement werd gemist. Er vonden relatief veel informele gesprekken plaats. Zo waren medewerkers van het DCC bijvoorbeeld niet altijd op de hoogte van maatregelen die werden geadviseerd vanuit de directie DAD en vanuit de NVWA naar aanleiding van besmettingen. Het gemis aan capaciteit bij het DCC speelde hierin ook een rol. In het begin van de crisis werd er geen crisiscoördinator ingezet bij de directie DAD en werd er door hen onbewust te weinig informatie gedeeld. Daarnaast werden ook faciliteiten gemist. De app Crisis Connect werd gemist, maar ook het reguliere archiveringssysteem DOMUS hielp niet. Verslagen en dergelijke worden daardoor niet op een systematische en voor iedereen toegankelijke manier opgeslagen.

5.3 Integraliteit van de informatievoorziening

Observatie 14: Een integraal beeld ontstaat in het DBT

Omdat het DBT functioneert als centraal crisisteam ontstaat er een integraal beeld van de situatie. De verschillende informatiestromen komen samen in het DBT. In het DBT brengt men op die manier ter plekke een integraal totaalbeeld van de situatie tot stand.

Observatie 15: De experts van de directie DAD zijn de spil in informatievoorziening

Een integraal beeld van de situatie ontstond ook doordat duidelijk was wie van de directie DAD de verantwoordelijke inhoudelijk deskundigen waren. Deze deskundigen waren aanwezig bij alle verschillende overleggen (DBT, DAT, Deskundigengroep Dierziekten, Bestuurlijk Overleg, TUO, DC, WJZ, DCC, NVWA. RV)). De deskundigen van de directie DAD zijn daarmee de spil in de informatievoorziening tijdens een uitbraak van de vogelgriep.

5.4 Informatie-uitwisseling met de sector

Observatie 16: De informatie-uitwisseling met de sector verliep tijdig en regelmatig

Over het algemeen was er sprake van tijdige en regelmatige informatievoorziening naar de pluimveesector. De informatievoorziening verliep via telefonisch contact, mails en via het Bestuurlijk Overleg en Technisch Uitvoeringsoverleg. Contact met andere belanghebbenden was er ook regelmatig, maar minder frequent. Zo vond het Bestuurlijk Overleg 9 keer plaats en het Technisch Uitvoeringsoverleg maar twee keer.

Het Ministerie van EZ gebruikte beide overleggen om de pluimveesector en andere belanghebbenden en andere belanghebbenden te informeren over de (voorgenomen) besluiten. Er was tijdens die overleggen ruimte voor de sector en andere belanghebbenden om vragen te stellen en/of bedenkingen te adresseren. Aanvullende vragen daarbuiten werden ook beantwoord.

Voor de pluimveesector geldt dat er voldoende contact is geweest met EZ, de NWWA en RVO. Andere maatschappelijke partijen die deelnamen aan het TUO hadden meer contact en informatie willen hebben. Er was bijvoorbeeld onduidelijkheid over de omgang met wilde watervogels, raspluimveetoonstellingen, en de positie en status van watervogels in dierentuinen. Deze belanghebbenden hadden behoefte aan meer gedetailleerde informatie.

Observatie 17: De informatie-uitwisseling met de sector had een open karakter

Verschillende partijen hadden tijdens de vogelgriepuitbraak het gevoel bij de overleggen problemen aan te kunnen kaarten. Met name sectorpartijen spreken hun waardering uit voor de heldere inhoudelijke toelichtingen en open houding van het Ministerie van EZ. Hierdoor waren de sectorpartijen goed en op tijd in staat om uitleg te geven over de maatregelen aan hun achterban, wat het draagvlak voor de maatregelen ten goede kwam.

Observatie 18: Er was een goede vertegenwoordiging van de sector en andere belanghebbenden

Bij de Bestuurlijke overleggen waren telkens bijna dezelfde partijen aanwezig. Bij het TUO waren bij beide bijeenkomsten verschillende partijen aanwezig. De sector maar ook andere partijen waren breed vertegenwoordigd in overleggen met het Ministerie van EZ.

5.5 Informatie-uitwisseling met andere overheden

Observatie 19: Informatie-uitwisseling met andere overheden via NCC verliep niet optimaal

Gedurende de vogelgriepuitbraak was het ook van belang dat er contact was met andere overheden zoals gemeenten en Veiligheidsregio's rond de bestrijdingsmaatregelen. Het Ministerie van EZ informeerde burgemeesters van gemeenten met een besmet bedrijf via de regioambassadeur. Echter, vanuit gemeenten en Veiligheidsregio's kwamen regelmatig ook vragen bij het Nationaal Crisiscentrum (NCC) over de genomen maatregelen. Het NCC werd echter niet constant op de hoogte gehouden door het DCC van het Ministerie van EZ, waardoor het NCC haar rol niet optimaal kon vervullen.

Observatie 20: Informatie-uitwisseling met het buitenland verloopt langzaam

Gezien de grote hoeveelheid aan besmettingen in andere Europese lidstaten en de druk vanuit economische belangen was er behoefte aan een tweewekelijkse risicobeoordeling van de Deskundigengroep. Deze advisering was echter niet mogelijk omdat het vullen van datasystemen door de verschillende lidstaten niet op elkaar aansluiten en de informatie niet accuraat en actueel was.

Vanuit de Europese Commissie loopt nu een evaluatie om de informatie-uitwisseling over risicobeoordeling tussen lidstaten om risico's in te schatten beter te laten verlopen.

6. Advisering en samenwerking

6.1 Inleiding

Tijdens de vogelgriep waren diverse beleidsambtenaren als adviseur betrokken bij de besluitvorming. Daarnaast waren twee formele adviesgremia actief (Deskundigengroep Dierziekten en Dierenwelzijnscommissie) en twee gremia waarin de sector werd vertegenwoordigd (Bestuurlijk Overleg en Technisch Uitvoeringsoverleg). In dit hoofdstuk beschrijven wij de observaties met betrekking tot advisering en samenwerking tussen de gremia.

6.2 Advisering over specifieke belangen

Observatie 21: De Deskundigengroep Dierziekten heeft snel advies uitgebracht

De Deskundigengroep Dierziekten speelt een belangrijk rol in advisering aan staatssecretaris over de te nemen maatregelen. De Deskundigengroep Dierziekten geeft advies aan de staatssecretaris van het Ministerie van EZ over de veterinaire-technische aspecten van de preventie en bestrijding van besmettelijke dierziekten. Het advies van de Deskundigengroep betreft een risico-inschatting van bijvoorbeeld de insleep van de vogelgriep op basis waarvan het DBT over te nemen maatregelen kan besluiten.

Naar aanleiding van de vondsten van meerdere wilde vogels met HPAI H5N8 in meerdere Europese lidstaten kwam de Deskundigengroep al op 9 november samen. Hierdoor konden de deskundigen snel een risicobeoordeling maken en de staatssecretaris adviseren over de toegevoegde waarde van een landelijke ophok- en afschermplicht en strikte naleving van hygiëne- en bioveiligheidsmaatregelen. Tijdens de crisis bracht de Deskundigengroep Dierziekten over het verloop van de uitbraak frequent adviezen uit. De adviezen van de Deskundigengroep werden via de CVO of een vertegenwoordiger van de directie DAD ingebracht in het DBT en kwamen ook aan bod in de overleggen van de andere gremia. Ook werden deze adviezen gepubliceerd op de website <http://www.deskundigengroepdierziekten.nl/>.

Observatie 22: De Dierenwelzijnscommissie adviseerde de NVWA consequent rond dierenwelzijn

Er was aantoonbaar aandacht voor dierenwelzijn tijdens deze vogelgriepcrisis. Refererend aan de evaluatie van de vorige vogelgriepcrisis werd in het DBT overleg op 14 november aandacht gevraagd voor dierenwelzijn en besloot het DBT op 17 november tot het instellen van de Dierenwelzijnscommissie, wat de volgende dag werd bekrachtigd door de staatssecretaris.

De Dierenwelzijnscommissie is vervolgens aanwezig geweest bij verschillende ruiming. De commissie was aanwezig bij de ruiming van de bedrijven in Biddinghuizen, Abbega, Kamperveen, Boven-Leeuwen, Stolwijk en Purmerend. Behalve naar aanleiding van de bezoeken aan de bedrijven in Abbega en Purmerend, trekt de commissie verschillende conclusies en doet ze suggesties om de ruiming in het licht van dierenwelzijn te verbeteren.

Daar waar zij suggesties heeft gedaan, zijn deze besproken met de NVWA en, naar eigen zeggen, door de NVWA opgepakt. Op verzoek van de staatssecretaris heeft de Welzijnscommissie ook een advies uitgebracht over het beëindigen van het broedproces van broedeieren. De adviezen zijn te kennen gegeven aan de betreffende broederijen en zij volgden deze adviezen op.

Tijdens het DBT-overleg van 2 december geeft de NVWA aan de aanbevelingen van de commissie over te hebben genomen. Ook de DG geeft aan belang te hechten aan de transparantie rond dierenwelzijn. Om deze reden wordt besloten de rapportages van de Dierenwelzijnscommissie openbaar te maken.

Observatie 23: Adviezen waren inhoudelijk afgestemd

Omdat het DBT functioneerde als centraal crisisteam ontstond daar ook een integraliteit aan adviezen. Bij het DBT waren verschillende adviseurs aanwezig die vanuit hun expertise en verschillende perspectieven in het DBT advies konden geven. Interne perspectieven (beleidsmatig, communicatie, juridisch en crisisbeheersing) waren aanwezig in het DBT. Ook externe perspectieven van partners als de NVWA en RVO.nl konden worden ingebracht. Tevens kwamen er adviezen van specifieke commissies als de Deskundigengroep en de Dierenwelzijnscommissie.

Het DAT was maar eenmalig actief, waardoor er geen gezamenlijk conceptadvies voorafgaand aan het DBT werd opgesteld. Ook was er geen informatiecoördinatie ingericht om tevoren een gezamenlijk samenhangend beeld op te stellen. Wel was er sprake van voorbereiding door expert van de directie DAD. In het DBT zelf werd de samenhang in de informatie verder aangebracht en een gezamenlijk besluit geformuleerd, met name in de discussie tussen inhoudelijk deskundigen. Dit vormde de basis voor de besluitvorming.

7. Besluitvorming

7.1 Inleiding

Tijdens een crisis is het DBT het belangrijkste besluitvormend orgaan. Behalve over de totstandkoming van de besluiten beschrijven wij in dit hoofdstuk ook onze observaties ten aanzien van de uitvoering van de besluiten.

7.2 Besluitvorming op rijksniveau

Observatie 24: Alle formele besluitvorming vond plaats in het DBT

Het DBT was formeel het enige gremium waar besluitvorming plaatsvond. Tijdens de crisis heeft dit betekend dat het DBT op zowel bestuurlijk, tactisch als operationeel niveau besluiten heeft genomen. Het Departementaal Handboek Crisisbesluitvorming biedt er ruimte voor dat ook tactische en operationele besluiten door het DBT en niet door het DAT worden genomen. Door besluitvorming in het DBT waren beleidsambtenaren, experts en vertegenwoordigers van NWWA en RVO betrokken.

Observatie 25: Besluiten waren eenduidig en werden als proportioneel ervaren.

In de besluiten was telkens aandacht voor het belang van eenduidigheid en proportionaliteit. De ervaring met de bestrijding van vogelgriep die het Ministerie en uitvoeringspartners de afgelopen jaren hebben opgedaan (bijlage 1) en de vaak robuuste voorbereiding op besluitvorming in het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza zijn door het DBT benut voor en aangepast aan de specifieke situatie.

Er is beredeneerd afgeweken van het Handboek én het Beleidsdraaiboek Aviaire influenza. Hiervoor was moed nodig maar door de ervaring van experts (van met name de directie DAD) was er ook vertrouwen van externe organisaties dat de juiste besluiten werden genomen. In het nemen van besluiten hielp het mee dat men op elkaar was ingespeeld.

Tijdens het tweede DBT-overleg komt aan de orde dat het belangrijk is om in het draaiboek aandacht te besteden aan maatregelen voor een vogelgriepuitbraak die een lange looptijd heeft en waarbij er geen commerciële bedrijven besmet worden. Het huidige draaiboek is volgens het DBT met name gericht op ad-hoc besluiten bij korte uitbraken van vogelgriep bij commerciële bedrijven. Nu moet nagedacht worden over maatregelen die lang kunnen aanhouden: zie feitenrelaas.

Observatie 26: Binnen het DBT werden besluiten gestructureerd genomen

Tijdens de vergadering van het DBT werd een agenda met vaste punten gehanteerd. Eerst werden alle feiten op tafel gelegd, vervolgens gewogen en daarna besluiten genomen .

Op basis van interviews en de terugkoppelbijeenkomst hebben we geconstateerd dat de vergadering niet exact verliep volgens de vergadersystematiek die in het Handboek Crisisbesluitvorming van het Ministerie van EZ staat beschreven (bijlage 3 van het Handboek), maar dat de voorzitter deze systematiek impliciet per vergaderpunt aanhield en met name zorgde voor uitgebreide beeldvorming door alle aanwezigen om hun input te vragen. Procesmatig werd de voorzitter niet ondersteund op het volgen van een crisisbesluitvormingsprocedure.

7.3 Uitvoering van de besluiten

Observatie 27: De aanpak werd overwegend positief ervaren, maar op onderdelen ziet de sector mogelijkheden voor verbetering

Over het algemeen kan gesteld worden dat betrokkenen bij de vogelgriepuitbraak tevreden zijn over de aanpak. Wel ziet de sector op een aantal punten mogelijkheden voor verbetering.

Zo begreep en accepteerde de sector bij deze vogelgriepuitbraak bijvoorbeeld de instelling van de preventieve ophokplicht, maar veranderde de mening van de sector hier ook weer over doordat ze forse schade opliepen toen de ophokplicht 16 weken duurde in plaats van 12. Na 12 weken kunnen vrije uitloop boeren hun eieren namelijk niet meer als vrije uitloopeieren verkopen.

Een andere verbetering die de sector in de aanpak rond de vogelgriepuitbraak ziet is in de schoonmaak van commerciële bedrijven na de ruiming. De NVWA kan dit niet afdwingen, terwijl de sector negatieve gevolgen ondervindt als een geruimd bedrijf nog niet is schoongemaakt. Voordat alle besmette bedrijven hun reiniging en ontsmetting hebben afgerond, is export van pluimvee en pluimveeproducten naar sommige derde landen namelijk niet mogelijk. Op dit moment kijkt de NVWA naar een contractpartij die kan worden ingehuurd om de besmette bedrijven schoon te maken.

Een volgende verbetering die wordt genoemd is de intekening van de BT-gebieden. Deze werden volgens de sector groot en onlogisch ingetekend. Een gevolg was dat bijvoorbeeld slachterijen in de BT-gebieden kwamen te liggen en er corridors moesten komen. Dit zorgde voor veel belemmeringen voor de sector. EZ geeft aan dat de grenzen van de gebieden worden bepaald door wegen en of natuurlijke grenzen. Daardoor valt een gebied altijd groter uit dan een cirkel. In één geval is ervoor gekozen ook een risicovol contact binnen het toezichtsgebied te laten vallen. Ook hierdoor viel het risicogebied groter uit.

Ten slotte stellen de sector en verschillende maatschappelijke organisaties een vraagteken bij de preventieve ruiming. Over het algemeen worden namelijk meer gezonde dan zieke dieren geruimd.

8. Crisiscommunicatie

8.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft de observaties met betrekking tot crisiscommunicatie. Daarbij besteden we zowel aandacht aan de politiek-bestuurlijke dimensie van crisiscommunicatie, als aan het verschaffen van informatie (ten behoeve van onder meer schadebeperking en informatievoorziening) aan direct betrokkenen, waaronder de pluimveesector.

8.2 Verloop van de crisiscommunicatie

Observatie 28: Politiek en bestuur zijn goed op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen en besluiten

Tijdens de crisis is de Tweede Kamer regelmatig geïnformeerd over de vogelgriep, onder meer via kamerbrieven. Hierin werden de laatste (feitelijke) ontwikkelingen beschreven ten aanzien van de vogelgriepuitbraak in zowel Nederland als Europa. Ook werd bijvoorbeeld aangegeven welke partijen actief bezig waren met het uitvoeren van hun taken en verantwoordelijkheden in relatie tot de aanpak van de vogelgriep.

Omdat de aanpak van de vogelgriep op een gegeven moment dezelfde soort maatregelen en stappen betrof, nam de staatssecretaris op een gegeven moment (2 december) het besluit om de Kamer periodiek te informeren over de ontwikkeling van de vogelgroep en de genomen maatregelen.

Observatie 29: Publiek werd goed op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen en besluiten

De Directie Communicatie heeft verschillende persberichten verstuurd en nieuwsberichten gepubliceerd om publiek op de hoogte te houden van de ontwikkelingen en genomen maatregelen. Persberichten werden afgestemd in het DBT en na akkoord van de staatssecretaris verstuurd en online gezet. Na de instelling van de preventieve afscherm- en ophokplicht werd bijvoorbeeld een persbericht opgesteld. Ook werden frequent nieuwsberichten en Q&A's via de website beschikbaar gesteld.

Observatie 30: Juridische zaken faciliteerde de communicatie

Geconsolideerde regelingen zijn essentieel voor goede communicatie. Dit vergde van de directie WJZ een extra inspanning om met regelmaat een doorlopende tekst van de geldende regelgeving te maken, bovenop de reguliere werkzaamheden om regelgeving te wijzigen. Deze geconsolideerde regelingen werden breed gewaardeerd.

Observatie 31: Het afstemmen van Q&A's verliep moeizaam

Gedurende de vogelgriepuitbraak kwamen meer vragen binnen over de genomen maatregelen dan verwacht. Op 16 november werd tijdens het (enige) DAT aangegeven dat er veel (inhoudelijke) vragen kwamen vanuit de buitenwereld die moeilijk door de RVO en/of NVWA konden worden beantwoord. De lastige opschaling van het VAT hielp hier niet in mee. Daarnaast bleek dat de directie DAD niet beschikte over kant en klare Q&A's en tevens capaciteit werd gemist rond het opstellen van Q&A's en de beantwoording van vragen van het VAT waardoor vragen bleven liggen. Een ander probleem was dat de ICT-systemen van RVO, NVWA en de directie DAD niet op elkaar aansluiten waardoor de beantwoording van vragen niet efficiënt gecoördineerd kon worden.

9. Conclusies en aanbevelingen

9.1 Conclusies

Op basis van de bevindingen trekken wij onderstaande conclusies.

Procesmatig

Doordat de crisis een lange aanloop had, waren alle betrokken partijen gealerteerd voordat de crisisbestrijdingsstructuur actief werd. De informatie-uitwisseling met de sector kreeg veel aandacht, hetgeen de sector waardeerde. De informatiecoördinatie tijdens crises verliep rommelig en kan nog wel worden verbeterd, zoals het systematisch verzamelen en structureren van informatie binnen het departement. Een (fysiek en/of digitaal) informatieknooppunt waar informatie wordt verzameld en gedeeld, werd hierbij gemist. De NVWA was de belangrijkste voorziener van informatie over verdenkingen en besmette bedrijven en de Deskundigengroep Dierziekten stelt risicobeoordelingen op. Besluitvorming was eenduidig en verliep gestructureerd, hoewel procesondersteuning hierbij ontbrak. Het DCC kon onvoldoende procesondersteuning bieden bij de crisiscoördinatie en informatievoorziening door onderbezetting en capaciteitsgebrek. Algemene communicatie over de bestrijding van de vogelgriep verliep soepel. De crisiscommunicatie op maat verliep niet goed: het duurde lang voordat vragen werden beantwoord. Een mogelijke verklaring is dat de functie van de crisiscoördinator bij de Directie Communicatie na het vertrek van de vorige medewerker niet is ingevuld, waardoor de kennis en ervaring met betrekking tot de inrichting en opschaling van het Vraag- en Antwoordteam verdwenen was. Daarnaast bleven ook vragen langer liggen dan gewenst door gebrek aan capaciteit.

Inhoudelijk

Om de hoogpathogene vogelgriep te bestrijden zijn verschillende maatregelen proportioneel en daadkrachtig ingezet, namelijk het bestrijden van de bron door bedrijven te ruimen en het voorkomen van insleep en verspreiding naar andere bedrijven (contactbedrijven), hobbykippen, andere gehouden vogels, etc. De bestrijding van deze vogelgriep in Nederland was effectief. Het aantal dieren dat geruimd moest worden was hoger dan in 2014-2015, maar omdat de maatregelen meer op maat waren (o.a. het niet instellen van standstill en regionalisering en juist wel het aanwijzen van eierpakstations) was de economische schade voor de sector naar verwachting minder groot dan die van de vorige uitbraak. Er werd beredeneerd afgeweken van het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza.

De nadruk van de maatregelen lag op de veterinaire veiligheid. Wat betreft het dierenwelzijn zijn maatregelen genomen om onnodig dierenleed te voorkomen. De Dierenwelzijnscommissie is snel ingesteld en goed in staat gesteld om alle ruimingen bij te wonen.

9.2 Aanbevelingen

Op basis van de beschreven bevindingen en conclusies doen wij onderstaande aanbevelingen:

1. Versterk de ondersteuning van crisisprocessen

Tijdens elke crisis is er sprake van de processen melding, opschaling, informatievoorziening, advisering, samenwerking, besluitvorming en crisiscommunicatie. Ondersteuning van deze processen kan naar onze mening duidelijk worden verbeterd, zoals we ook aangaven in onze evaluatie van de vorige vogelgriepcrisis. Daarbij gaat het om versterking en uitbreiding van de crisiscoördinatie en informatievoorziening. Daarmee kan besluitvorming in het DBT worden gefaciliteerd en is het voor betrokkenen helder dat de besluitvorming is gebaseerd op zo actueel en compleet mogelijke informatie. Een departementaal informatieknooppunt waar informatie met betrekking tot de crisis samenkomt, ondersteund door gegarandeerde ICT-voorzieningen, heeft naar onze mening daarvoor

een duidelijke toegevoegde waarde. Ook een flexibele samenstelling van het Departementaal Adviesteam, afgestemd op de aard van de crisis, kan een bijdrage leveren aan versterking van de informatiecoördinatie.

De crisisondersteuning is op dit moment versnipperd over diverse organisatieonderdelen, met als gevolg kwetsbare één-persoons-bezettingen. Het concentreren van de diverse crisiscoördinatoren onder één leiding bevordert een kwalitatief betere crisis ondersteuning met meer kritische massa en een flexibeler inzet bij crises.

2. Maak het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza generieker.

Het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza beschrijft gedetailleerd welke maatregelen genomen moeten worden tijdens een uitbraak van hoogpathogene vogelgriep. Dat deze maatregelen in het draaiboek zijn vastgelegd, vereenvoudigt de communicatie met de sector tijdens de crisis. De maatregelen in het draaiboek gaan uit van introductie in een commerciële pluimveehouderij en vooral verspreiding binnen de sector. De huidige uitbraak had echter een ander karakter en de maatregelen sloten daar niet op aan. Door het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza generieker te maken, vormt het ook bij volgende crises een goede basis voor te nemen maatregelen.

3. Organiseer het vraag- en antwoordteam beter.

Meer aandacht voor responsieve communicatie met betrokken partijen is nodig, bleek tijdens deze crisis, zodat er snel inhoudelijk correcte en eenduidige antwoorden worden gegeven aan betrokken partijen. Aandachtspunt hierbij is de beschikbare capaciteit en wijze van vraagafhandeling binnen de beleidsdirectie DAD. Daarnaast is het raadzaam de verantwoordelijkheid voor het Vraag- en Antwoordteam duidelijker te beleggen en procedures voor het Vraag- en Antwoordteam uit te werken. Het opstellen van geconsolideerde versies van regelingen blijft hierbij ook nodig.

4. Versterk de rol van de Dierenwelzijnscommissie.

Op het moment dat een crisis zich voordoet, wordt er ad hoc een onafhankelijke Dierenwelzijnscommissie ingesteld. Om de effectiviteit van Dierenwelzijnscommissie te verbeteren is het noodzakelijk tevoren de samenstelling, positie en taken van de commissie te verhelderen en de leden op te leiden en te trainen in de uitvoering van deze taken. De rol van de commissie dient verder versterkt te worden door de rapportages van de commissie openbaar te maken.

Bijlage 1

Uitbraken vogelgriep sinds 2003

Uitbraken vogelgriep sinds 2003

Jaar	LPAI ⁸	HPAI ⁹
2003	Geen	Grote uitbraak
2004	Geen	Geen
2005	Geen	Geen
2006	Augustus	Geen
2007	Geen	Geen
2008	Geen	Geen
2009	Geen	Geen
2010	Mei	Geen
2011	Maart, mei en september	Geen
2012	Maart en augustus	Geen
2013	Maart, juni, augustus en december	Geen
2014	Maart (twee verschillende)	November ¹⁰
2015	Maart	Geen
2016	Oktober	November en December
2017	Maart	April

---

⁸ Laagpathogene aviaire influenza

⁹ Hoogpathogene aviaire influenza

¹⁰ Bron: website OIE en Promed

Bijlage 2

Lijst van geïnterviewde betrokkenen

Lijst van geïnterviewde betrokkenen

Naam	Functie	Organisatie(onderdeel)
Hubert Andela	Voorzitter Anevei	Algemene Nederlandse Vereniging van Eierhandelaren
Niels Berg	Coördinerend Jurist	Ministerie van Economische Zaken, Directie Wetgeving en Juridische Zaken
Bert van den Berg	Programmamanager veehouderij	Dierenbescherming
Marian Bestelink	Woordvoerder Natuur en Welzijn	Ministerie van Economische Zaken, Directie Communicatie
Wouter Brand	Beleidsmedewerker	Ministerie van Veiligheid en Justitie, Nationaal Crisis Centrum
Christianne Brusckke	Chief Veterinary Officer	Ministerie van Economische Zaken, directoraat-generaal Agro en Natuur
Hayat Bulahruz	Crisiscoördinator	Ministerie van Economische Zaken, Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing
Noura el Farissi	Communicatie adviseur	Ministerie van Economische Zaken, Directie Communicatie
Hennie de Haan	Voorzitter	AVINED
Karen de Heer	Ketenregisseur Vergunningen en Handhaving (VAT Coördinator)	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Laurens Hoedemaker	Directeur	Jagersvereniging
Michiel Hoorweg	Coördinator Crisisbeheersing	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn & Sport, Departementaal Crisiscentrum
Eric Hubers	Vakgroep Voorzitter	Pluimveehouderij LTO Nederland
Heleen Kamermans	Teammanager Incident- en Crisiscentrum RVO.nl (ICR)/Crisis coördinator	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Fred de Klerk	Chief Veterinary Inspector	Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
Joost Koomen	Voormalig hoofd DCC	Ministerie van Economische

		Zaken
Lydia Kooijman	Facilitair manager	Ministerie van Economische Zaken
Ferry Leenstra	Projectmanager en lid Welzijnscommissie	Wageningen University & Research
Willie Loeffen	Hoofd van de WOT-unit Besmettelijke Dierziekten	Wageningen University & Research
Wim Pelgrim	Senior beleidsmedewerker	Ministerie van Economische Zaken, Directie Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn
Maria Pittman	Veterinair beleidsmedewerker	Directoraat-Generaal Gezondheid en consumentenbescherming, Europese Commissie
Marja Slagmoolen - Gijze	Plv. Crisiscoördinator RVO.nl	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Marjolijn Sonnema	Directeur-generaal Agro en Natuur	Ministerie van Economische Zaken, directoraat-generaal Agro en Natuur
Alex Spieker	Beleidsmedewerker pluimveehouderij: diergezondheid en onderzoek & innovatie	AVINED
Ruud Stolp	Lid Welzijnscommissie	Ministerie van Economische Zaken
Peter Vesseur	Directeur	Nederlandse Pluimveeverwerkende Industrie
Caroline Vollebregt-Grentzius	Secretaris	Ministerie van Economische Zaken

Bijlage 3

Aanwezigen evaluatiebijeenkomst 6 september

Aanwezigen evaluatiebijeenkomst 6 september

Naam	Functie	Organisatie(onderdeel)
Niels Berg	Coördinerend Jurist	Ministerie van Economische Zaken, Directie Wetgeving en Juridische Zaken
Caspar Itz	Woordvoerder Innovatie en Agro-export	Ministerie van Economische Zaken, Directie Communicatie
Christianne Brusckke	Chief Veterinary Officer	Ministerie van Economische Zaken
Hayat Bulahruz	Crisiscoördinator	Ministerie van Economische Zaken, Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing
Linda Butt	Crisiscoördinator	Ministerie van Economische Zaken, directoraat-generaal Agro en Natuur
Gertine van Ingen-ten Brinke	Manager Diergezondheid Antibioticabeleid	Ministerie van Economische Zaken, Directie Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn
Heleen Kamermans	Teammanager Incident- en Crisiscentrum RVO.nl (ICR)/Crisis coördinator	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Hans Kruuk	Crisiscoördinator	Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
Wim Pelgrim	Senior beleidsmedewerker	Ministerie van Economische Zaken, Directie Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn
Marja Slagmoolen - Gijze	Plv. Crisiscoördinator RVO.nl	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Judith Sluiter	Plaatsvervangend directeur Communicatie	Ministerie van Economische Zaken, Directie Communicatie
Arco van der Spek	Teamleider Incident en Crisiscentrum	Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
Caroline Vollebregt-Grentzius	Secretaris	Ministerie van Economische Zaken
Marcel van Oosterwegel	Senior beleidsmedewerker van B&I.	Ministerie van Economische Zaken, directoraat-generaal

		Bedrijfsleven en Innovatie
--	--	----------------------------

Bijlage 4

Bronnen

Bronnen

- Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza, *Directie Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn – Ministerie van Economische Zaken*, September 2013
- Beleids-handboek crisisbesluitvorming en crisiscommunicatie zoönose – *Ministerie van Economische Zaken en het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport*
- Bestuurlijke overleggen – verslagen 16 november 2016 – 19 april 2017
- Brief aan Tweede Kamer aangaande Uitbraak laag pathogene vogelgriep in de provincie Noord – Brabant, 28 oktober 2016
- Brief aan Tweede Kamer aangaande Informeren over H5N8 vogelgriep bij wilde watervogels in Nederland en instellen landelijke ophokplicht voor pluimveebedrijven, 9 november 2016
- Brief aan Tweede Kamer aangaande Vogelgriep in dierenpark in Rotterdam en het aanscherpen van landelijke maatregelen, 14 november 2016
- Brief aan Tweede Kamer aangaande Update situatie vogelgriep in Nederland, 22 november 2016
- Brief aan Tweede Kamer aangaande Actuele situatie vogelgriep in Nederland, 26 november 2016
- Brief aan Tweede Kamer aangaande Update situatie vogelgriep in Nederland, 1 december 2016
- Brief aan Tweede Kamer aangaande Kamervragen over Vogelgriep 15 november 2016, 2 december 2016
- Brief aan Tweede Kamer aangaande Beantwoording vragen over update vogelgriep: beperking jacht nog van kracht, 15 december 2016
- Brief aan Tweede Kamer aangaande Stand van zaken omtrent vogelgriep, 15 december 2016
- Brief aan Tweede Kamer aangaande Stand van zaken omtrent vogelgriep, 17 januari 2017
- Brief aan Tweede Kamer aangaande Vogelgriep: Stand van zaken en maatregelen, 27 januari 2017
- Brief aan Tweede Kamer aangaande Vogelgriep en 12 – wekentermijn, 10 februari 2017
- Brief aan Tweede Kamer aangaande Stand van Zaken Vogelgriep, 10 maart 2017
- Brief aan Tweede Kamer aangaande Stand van Zaken Vogelgriep, 29 maart 2017
- Brief aan Tweede Kamer aangaande Stand van Zaken Vogelgriep, 13 april 2017
- Brief aan Tweede Kamer aangaande Stand van Zaken Vogelgriep, 19 april 2017
- Brief aan Tweede Kamer aangaande Aanpassingen beleidsdraaiboek vogelgriep en verslag deskundigengroep dierziekten, 4 juli 2016
- Contactgegevens DBT-leden, 9 november 2016
- Consignatierapport, 8 november 2016
- DBT-verslagen, 9 november 2016 – 16 mei 2017

Deskundigengroep verslag, 9 november 2016 – 19 april 2017

Escalatieladder woordvoering Ministerie van Economische Zaken

European Center for Disease Prevention and Control, 'Rapid Risk Assessment: Outbreak of highly pathogenic avian influenza A(H5N8) in Germany, 13 november 2014

Feitenrelaas NVWA Hoog Pathogene Vogelgriep 2016-2017

Handboek Crisisbesluitvorming, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Handleiding voor vervoerders vogelgriep 2014, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

Departementaal Handboek Crisisbesluitvorming, *Ministerie van Economische Zaken*, 5 november 2014

Kaartmateriaal toezichts- en beschermingsgebieden, regionalisering, 9 november 2016 – 19 april 2017

Kopie van Calls Vogelgriep 10 november 2016 – 27 maart 2017

NVWA Dag journaals, 24 november 2016 – 27 december 2016

NVWA Draaiboek Uitvoering dierziektebestrijding AI, KVP / AVP en MKZ, *NVWA Incident- en Crisiscentrum*, maart 2014

NVWA, Q & A's Vogelgriep, 31 maart 2017

Organogram Ministerie van Economische Zaken, november 2015

Overzicht met besmettingen in Europa H5N8 in 2016, *Wageningen Bioveterinary Research*

Persberichten EZ aangaande vogelgriep, 9 november 2016 – 19 april 2017

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 9 november 2016, nr. WJZ/16173311, houdende maatregelen tot het afschermen en ophokken van gevogelte in verband met de preventie van hoogpathogene aviaire influenza (Regeling maatregelen preventie vogelgriep 2016), 9 november 2016

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 26 november 2016, nr. WJZ/16183752, houdende specifieke maatregelen in het beschermings- en het toezichtgebied in verband met de bestrijding van hoogpathogene aviaire influenza in Biddinghuizen (Regeling maatregelen beschermings- en toezichtgebied vogelgriep Biddinghuizen 2016), 26 november 2016

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 26 november 2016, nr. WJZ/16183753, tot wijziging van de Regeling maatregelen preventie vogelgriep 2016

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 29 november 2016, houdende wijziging van de Regeling maatregelen beschermings- en toezichtgebied vogelgriep Biddinghuizen 2016, 29 november 2016

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 1 december 2016, nr. WJZ/16187326, tot wijziging van de Regeling maatregelen preventie vogelgriep 2016, 1 december 2016

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 1 december 2016, nr. WJZ/16186878, houdende specifieke maatregelen in het beschermings- en toezichtgebied in verband met de bestrijding van hoogpathogene aviaire influenza in Biddinghuizen (Regeling maatregelen beschermings- en toezichtgebied vogelgriep Biddinghuizen 2016-II), 1 december 2016

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 1 december 2016, nr. WJZ/16187133, houdende specifieke maatregelen in het beschermings- en toezichtgebied in verband met de bestrijding van hoogpathogene aviaire influenza in Biddinghuizen (Regeling maatregelen beschermings- en toezichtgebied vogelgriep Biddinghuizen 2016-III), 1 december 2016

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 13 december 2016, nr. WJZ/16193689, houdende specifieke maatregelen in het beschermings- en toezichtgebied in verband met de bestrijding van hoogpathogene aviaire influenza in Abbega (Regeling maatregelen beschermings- en toezichtgebied vogelgriep Abbega 2016), 13 december 2016

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 17 december 2016, nr. WJZ/16196333, houdende specifieke maatregelen in het beschermings- en toezichtgebied in verband met de bestrijding van hoogpathogene aviaire influenza in Kamperveen (Regeling maatregelen beschermings- en toezichtgebied vogelgriep Kamperveen 2016), 17 december 2016

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 18 december 2016, nr. WJZ/16196342, houdende specifieke maatregelen in het beschermings- en toezichtgebied in verband met de bestrijding van hoogpathogene aviaire influenza in Hiaure (Regeling maatregelen beschermings- en toezichtgebied vogelgriep Hiaure 2016), 18 december 2016

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 19 december 2016, nr. WJZ/16196596, houdende specifieke maatregelen in het beschermings- en toezichtgebied in verband met de bestrijding hoogpathogene aviaire influenza in Boven-Leeuwen (Regeling maatregelen beschermings- en toezichtgebied vogelgriep Boven- Leeuwen 2016), 19 december 2016

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 22 december 2016, nr. WJZ/16199076, houdende specifieke maatregelen in het beschermings- en toezichtgebied in verband met de bestrijding hoogpathogene aviaire influenza in Stolwijk (Regeling maatregelen beschermings- en toezichtgebied vogelgriep Stolwijk 2016), 22 december

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 23 december 2016 , nr. WJZ/16199790, tot intrekking van de Regeling de Regeling maatregelen beschermings- en toezichtgebied vogelgriep Biddinghuizen 2016, 23 december 2016

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 23 december 2016 , nr. WJZ/16199792, tot intrekking van de Regeling maatregelen beschermings- en toezichtgebied vogelgriep Biddinghuizen 2016-II, 23 december 2016

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 25 december 2016, nr. WJZ/16200339, houdende specifieke maatregelen in het beschermings- en toezichtgebied in verband met de bestrijding hoogpathogene aviaire influenza in Zoeterwoude (Regeling maatregelen beschermings- en toezichtgebied vogelgriep Zoeterwoude 2016), 25 december 2016

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 27 december 2016, nr. WJZ/16200732, houdende specifieke maatregelen in het toezichtgebied in verband met de bestrijding van hoogpathogene aviaire influenza in Rees, Duitsland (Regeling maatregelen toezichtgebied vogelgriep Rees 2016), 27 december 2016

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 27 december 2016, nr. WJZ/16200700, tot wijziging van de Regeling maatregelen beschermings- en toezichtgebied vogelgriep Zoeterwoude 2016, 27 december 2016

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 29 december 2016, nr. WJZ/16201752, tot wijziging van Regeling maatregelen beschermings- en toezichtgebied vogelgriep Boven- Leeuwen 2016 en tot wijziging van regelingen die betrekking hebben op een beschermings-

en toezichtgebied vogelgriep 2016 in verband met de inwerkingtreding van de Wet natuurbescherming, 29 december 2016

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 11 januari 2017, nr. WJZ/17005597, tot intrekking van de Regeling maatregelen beschermings- en toezichtgebied vogelgriep Abbega 2016. 11 januari 2017

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 11 januari 2017, nr. WJZ/17006283, tot wijziging van de Regeling beschermings- en toezichtgebied vogelgriep Hiaure 2016 in verband met het instellen van een corridor voor het vervoer van mest, 11 januari 2017

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 17 januari 2017, nr. WJZ/17007378, tot intrekking van de Regeling maatregelen beschermings- en toezichtgebied vogelgriep Hiaure 2016, 17 januari 2017

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 17 januari 2017, nr. WJZ/17007369, tot intrekking van de Regeling maatregelen beschermings- en toezichtgebied Boven-Leeuwen 2016, 17 januari 2017

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 17 januari 2017, nr. WJZ/17009888, tot intrekking van de Regeling maatregelen beschermings- en toezichtgebied vogelgriep Kamperveen 2016, 17 januari 2016

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 17 januari 2017, nr. WJZ/17007388, tot intrekking van de Regeling maatregelen beschermings- en toezichtgebied vogelgriep Stolwijk 2016. 17 januari 2017

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 24 januari 2017, nr. WJZ/17009967, tot intrekking van de Regeling maatregelen beschermings- en toezichtgebied Zoeterwoude 2016, 24 januari 2017

Regeling van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 19 april 2017, nr. WJZ/17059754, tot wijziging van de Regeling maatregelen preventie vogelgriep 2016 in verband met de intrekking van de ophok- en afschermplicht, het verbod op wedstrijden en tentoonstellingen en de vervoersbeperkingen, 19 april 2017

Samenvatting Incident Overleggen HPAI NVWA, 9 november 2016 – 19 april 2017

Stroomschema's afhandeling VAT, versie 21 november 2016

Taxatie en tegemoetkoming bij een besmettelijke dierziekte, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

Vademecum Zoönose, 2014

Verslagen Kernstaf Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, 14 november 2016 – 12 januari 2017

Verslagen Technisch Uitvoeringsoverleg (TUO) Aviaire Influenza, 15 november 2016 – 29 november 2016

Bijlage 5

Afkortingenlijst

AI	Aviaire Influenza
ANEVEI	Algemene Nederlandse Vereniging van Eierhandelaren
BT-gebied	Beschermings- en toezichtgebied
CVO	Chief Veterinary Officer
DAD	Directie Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn
DAT	Departementaal Adviesteam
DBT	Departementaal Beleidsteam
DCC	Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing
ECDC	European Centre for Disease Prevention and Control
EZ	Ministerie van Economische Zaken
GD	Gezondheidsdienst voor Dieren
H5N8	Hoog pathogene Aviaire Influenza type H5N8
HPAI	Hoogpathogene Aviaire Influenza
LPAI	Laagpathogene Aviaire Influenza
LTO	Land- en Tuinbouw Organisatie
MKZ	Mond- en klauwzeer
NCC	Nationaal CrisisCentrum
NEPLUVI	Vereniging van de Nederlandse Pluimveeverwerkende Industrie
NPV	Nederlandse Pluimveehouders Vakbond
NVWA	Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
OIE	World Organisation for Animal Health
Q&A's	Lijsten met vragen en antwoorden
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
RVO.nl	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WBVR	Wageningen Bioveterinary Research
WHO	Wereldgezondheidsorganisatie
WJZ	Directie Wetgeving en Juridische Zaken

Bijlage 6

Kaarten van Nederland met gebiedsregelingen

Berenschot

Berenschot

Berenschot

Berenschot

